мили татко...

книжка от поредицата
ЧУЙ МЕ!

Да бъдеш Баща
НАЦИОНАЛНА КАМПАНИЯ

Книжката „Мили татко...“ е част от кампанията „Да бъдеш баща“, която насочва вниманието на българското общество към значението на бащата за пълноценното развитие на детето. Тя е част от глобалната инициатива за подкрепа на бащинството – *MenCare*, реализирана в над 20 страни на територията на пет континента, насърчаваща включването на мъжете като грижовни, ангажирани и подкрепящи родители в името на семейното благополучие и равенството между половете.

Партньори в кампанията:

С подкрепата на:

ФОНДАЦИЯ „АСОЦИАЦИЯ АНИМУС“ е неправителствена организация, която предлага услуги за директна подкрепа на деца, възрастни и на семейства в риск. Организацията е сред малкото, които предоставят професионални психотерапевтични и консултативни услуги, специално предназначени за деца и техните родители – Националната телефонна линия за деца 116 111 (към ДАЗД), Детски център за застъпничество и подкрепа „Зона заКрила“, Комплекс за социални услуги за деца и семейства включително и звено „Майка и бебе“ (към Столична община), Кризисен център „Св. Петка“ (към Столична община).

„Асоциация Анимус“ насърчава здравословно общуване без насилие от най-ранна възраст и предлага програми за развитие на умения за справяне с различни житейски ситуации чрез споделяне, толерантност, доверие, емпатия, даване и приемане на помощ, удържане на агресивните и негативни импулси, справяне с промени и загуби и т.н. Програмите са предназначени за училища и детски градини – „Приятелите на Зипи“, „Приятелите на Ябълка“, „Клас от приятели“, „Ози и приятели“.

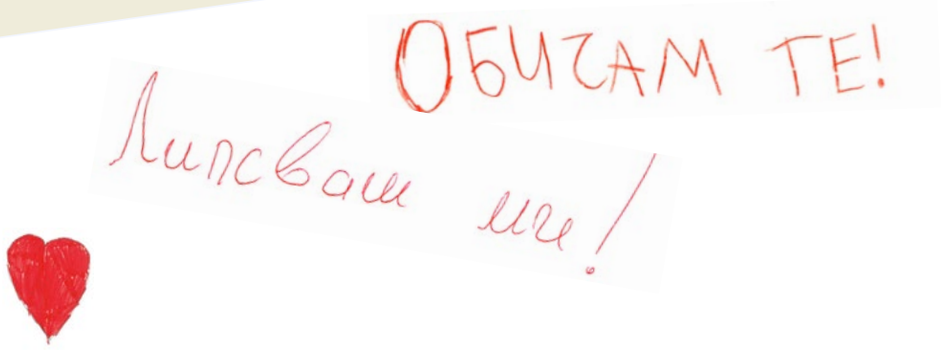
Мили татко...

© Александър Степанов, Марина Ангелова, Мария Чомарова, Надя Кожухарова, Свобода Цекова, автори, 2019
© Свобода Цекова, дизайн, 2019
© Фондация „Асоциация Анимус“, издател, 2019
ISBN 978-619-90256-0-4

Книжката „Мили татко...“ (изд. Фондация „Асоциация Анимус“, 2019) и нейното съдържание са лицензирани чрез Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International Public License (CC BY-NC-ND 4.0). За повече подробности посетете: https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/

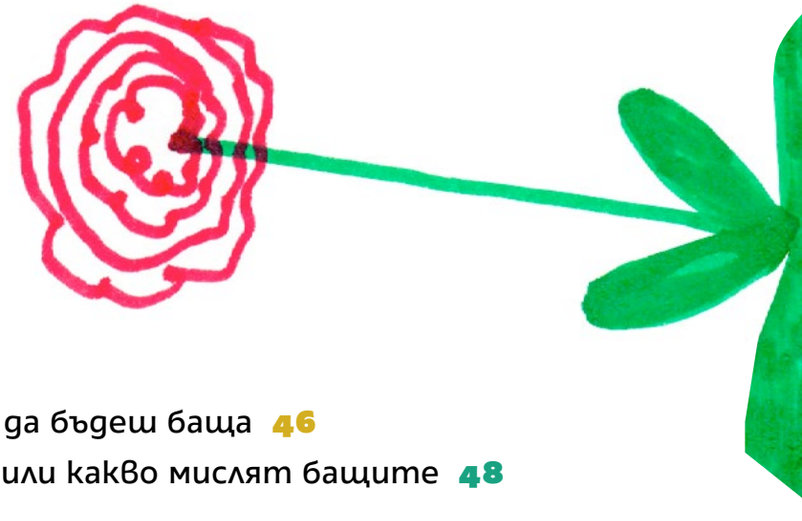

мили татко...

Съдържание

Добре дошли! 3
Как създадохме тази книжка 4
Бащите се променят 5
Какво разбрахме от децата? 9
Мили татко,... 11
Татко е моят герой 13
Грижовният баща 14
Отсъстващият баща 24
Искам да съм като татко 34
Ядосаният баща 36
Когато татко е някой друг 40
Споделеният татко 41
Татко – моят принц 42
Какво ни казаха бащите? Какво е да бъдеш баща 46
Конференция „Бащите говорят“ или какво мислят бащите 48
Благодарности 52

В изданието „Мили татко...“ са публикувани автентични детски текстове, рисунки и пластики от проведените в рамките на проекта ателиета. Децата бяха предварително информирани, че рисунките и писмата им ще останат анонимни и ще послужат за създаването на специална книжка посветена на бащите.
В оформлението на изданието за използвани фрагменти от творбите и детските текстове. Възрастта и пола на авторите им са означени. Всички деца, които се включиха с думи и картини, направиха тази книжка възможна.

1.

автори:
1. момче, 8 г.
2. момиче, 10 г.

Добре дошли

От 1994 година насам Фондация „Асоциация Анимус“ работи с деца и техните семейства. Ние знаем колко важно за всяко дете е общуването с най-близките хора в неговия живот – неговите родители. Но когато става въпрос за грижа и отглеждане на деца, обикновено изтъкваме майката, докато ролята на бащата често остава пренебрегната. Идеята на тази книжка е да покаже значението на мъжа в живота на децата и на цялото семейство. Искаме да стимулираме участието на бащите в отглеждането на децата, защото да бъде баща е може би най-отговорното и вълнуващо призвание за мъжа.
В продължение на една година експерти от „Асоциация Анимус“, заедно с професионалисти от пет български училища, се срещнаха с над 500 деца на възраст между 7 и 15 г., за да разберат как изглежда бащата в техните очи. За това своеобразно търсене на бащиния образ бяха организирани работни ателиета и малки фокус групи в класните стаи на училища от София, Айтос, Габрово и Средец.
Децата не само разказаха за бащите, дядовците, чичовците, братята или новите партньори на майките си, но и опитаха да ги нарисуват, да ги изобразят с пластилин или да направят колажи, написаха им писма и покани за важни събития.

Част от тези детски рисунки, апликации и текстове ще видите в книжката. Те будят много и различни емоции – едни радват, други натъжават, трети учудват, а някои може да ви изплашат.
За да почувствате атмосферата, в която децата работиха, в кратки текстове прилагаме нашите наблюдения по време на работния процес и споделяме гледната точка на психолога.
Мнението на самите бащи по въпроса „Кога и защо „татко“ става най-важната дума в живота на един мъж?“ разбрахме на организираната от нас конференция „Бащите говорят“. Ще откриете посланията на участниците в конференцията, изявени мъже, които споделиха своите лични преживявания за това, какво означава да бъдеш баща и родител.

Това е третата поредна книжка, чрез която даваме думата на децата по важни за тях теми. След **„Чуваш ли?“**, която представя отношението им към насилието, и **„Чуй ме!“**, която изразява притесненията им от училищния тормоз, **„Мили татко...“** рисува автентичен портрет на бащата в детската душа. И за да сме сигурни, че в нито един момент няма да наложим нещо от нашата гледна точка на възрастни, се доверихме на децата, които ни насочваха и консултираха през цялото време, докато книжката стигне до вашите ръце.

Как създадохме тази книжка

Книжката „Мили татко...“ съдържа споделеното от децата за най-значимите мъжки фигури в живота им – бащата или този, който изпълнява тази роля, или пък някой друг, който е най-близко до тях (дядо, вуйчо, чичо, брат и т.н.). Чрез различни интерактивни и проективни техники в работни ателиета поканихме децата да пресъздадат образите на бащите си, така както ги чувстват. Някои деца използваха думи и написаха писма и покани до бащите си, други предпочетоха рисунки, колажи и пластики на тема „Аз и татко“ или „Моят татко“. Всички те ни помогнаха да разкрием детските представи за бащата и да усетим къде е мястото му в живота на децата, как се отразява неговото присъствие или липса.

В края на всяко ателие разговаряхме с децата, защото темата за бащинството се оказа много деликатна за тях. Нашите въпроси провокираха у тях нови въпроси за мъжете в семейството и за родителите им. Децата бяха искрени. Много от тях се вълнуваха дали рисунките и писмата им ще бъдат публикувани, надявайки се, че те ще достигнат до някой баща, а може би и до техния, макар и да знаеха, че участието им е анонимно. Имаше деца, които се възползваха от правото си да не участват в задачите, но за нас тяхното мълчание говореше много.

~~Всеки~~ мъж, осмелил се да надникне в тази своеобразна детска изложба, не само би открил в нея части от себе си, но би се и замислил за мястото си в живота на децата около него.

Защото никой не може по-добре от децата да ни покаже какъв е най-добрият татко.

1.

2.

3.

4.

5.

автори: 1. момче, 13 г.
2. момче, 13 г.; 3. момче, 14 г.
4. момиче, 13 г.; 5. момче, 13 г.
6. момиче, 9 г.; 7. момче, 9 г.

6.

Бащите се променят

Докато работихме върху съдържанието на книжката, често се замисляхме дали представите за бащите, които днешните деца споделят, са претърпели своите метаморфози във времето. Чудехме се дали в други времена с други ценности бащите, посветени на философията, религията или войната, биха оставили различен отпечатък в детските сърца. Бяхме сигурни, че трепетът у детето, когато вечер чуе подрънкване на връзка ключове пред входната врата, последвано от вик „Татко се прибира!“, е останал непроменен и до днес. Не са се променили и представите на момичетата, че бащите им са техните принцове, както и конкурентните отношения между бащи и синове в периода на юношеството. Но какъв път е изминал бащата през последните сто години, какво място е заемал и заема днес в семейството, подтикнало ли го е нещо да се промени – това бяха въпросите, които ангажираха интереса ни. За да си отговорим, опитахме да погледнем с детски очи на света от началото на миналия век и на нашия съвременен свят.

7.

За едно дете до началото на XX век бащата сякаш е бил онзи често отчеглен в работата и мислите си възрастен в семейството. Неговият основен ангажимент и отговорност били да осигури прехрана за близките си. В усилието да обезпечат физическото оцеляване на семейството си, често тези бащи оставали слепи за емоционалните нужди на децата си, трудно разговаряли с тях и често не умеели да дават израз на любовта и разочарованието си пред малчуганите. Това не означавало, че бащите от онова време не обичали съпругите и децата си. Напротив! Бащите просто трябвало да изпълняват своята роля и да се нагаждат към обстоятелствата, без да се замислят как да бъдат по-пълноценна част от живота на близките си. Да бъдеш баща тогава означавало най-вече да въвеждаш правила, ценности и граници, да си строг и сериозен. За детето от онова време йерархията в семейството била ясна – на първо място стои бащата, следван от майката, сетне големите синове, а светът бил по-простичък в разбирането, че ако е дете на учител, най-вероятно, когато порасне, и то ще стане учител, ако е дете на фермери, най-вероятно и то някога ще се занимава със земеделие. За разлика от бащите, майките оставали вкъщи и се посвещавали на децата. Те имали по-близки взаимоотношения и прекарвали повече време с тях. Започвайки отрано с поведенческото им възпитание, майките се явявали носителите на социалните роли и ценности.

Не знаем дали промените в политиките или мястото на жената в модерното общество, технологичният напредък или пък отношението към децата като личности със специфични нужди и права са единствените фактори, предизвикали промяна у възрастните около тях, но тя станала факт в средата на XX век. Новото поколение бащи започнали някак да преосмислят ролята си и се заели да проявяват решителност в това да бъдат по-пълноценна част от емоционалните отношения в семейството. Постепенно тези мъже сякаш почувствали свободата, а и страха да не станат като собствените си родители и започнали да носят не само екзистенциалната, но и емоционалната отговорност за децата и семействата си. Те започнали да се задържат повече вкъщи и да общуват с децата си. Грижата за децата ги направила по-чувствителни към проблемите им, но и към собствените им преживявания – кои са те вътре в себе си и как изглеждат в очите на децата си. Тези „нови" бащи, без да имат от кого да се учат, се изправили пред едно предизвикателство – да разберат по-добре себе си и децата си. Те осъзнали, че носят отговорността за това да са „добрият пример" за тях, а по-късно разбрали, че това е невъзможно, защото няма идеален модел за мъж, както няма идеално семейство. Така до днес по своя уникален начин ~~всеки~~ мъж се опитва да бъде „добрия татко" за децата си.

1.

2.

3.

4.

„Когато видя строител,
се сещам за баща ми,
защото и той е строител.
Това е зидане на стена."

(момче, 8 г.)

автори:
1. момче, 8 г.; 2. момиче, 11 г.; 3. момче, 12 г.
4. момиче, 11 г.; 5. момче, 8 г.; 6. момиче, 11 г.

Мъжката фигура вкъщи

са мама и тати

5.

6.

1.

Татко, ти си много мил, искам да си все така здрав и мил.

Обобщавайки детските рисунки и текстове, вглеждайки се в детските преживявания, открихме различни начини, чрез които съвременните мъже се стремят да бъдат позитивен пример – едни татковци са твърде отстъпчиви, други прекалено строги, а трети се опитват да подсигурят семейството си, като работят в чужбина. В детските творби се натъкнахме и на бащи, които сякаш се справят добре с всичко едновременно, както и на такива, които заради тежестта на отговорността или по други причини трудно изпълняват родителската си роля. Дискусиите с децата по време на работните ателиета и обсъждането на тези бащини образи им помогнаха да разсъждават за тях, да се опитват да ги разбират и приемат. Надяваме се тази книжка да има същия ефект и върху четящите я родители.

2.

Моят татко е страхотен и отвъд и отвъдче.
Мога да изразя чувствата си към него само с една дума: обичам го.

автори:
1. момче, 11 г.; 2. момиче, 11 г.; 3. момче, 10 г.

3.

„Ходя при един мой приятел и вземаме кучето да го разхождаме“.

(*задача: Нарисувайте някаква хубава случка/спомен с баща си или друга важна мъжка фигура във вашия живот.)*

(момче, 8 г.)

Какво разбрахме от децата?

2.

Тате имам много хубави спомени с теб. 1.

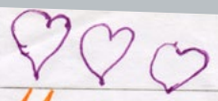
Мили мой тате. Добър си ти, аз те обичам повече отколкото си мислиш. 2.

Извинявам, че не мога да отгатна колко много те обичам, но знай, че е безкрайно. 3.

Знаеш, че ние всички те обичаме толкова много, колкото можем. 4.

Усмихвай се повече! 5.

Много те обичам и много ми липсваш и те очаквам с нетърпение. 6.

Мили тате много ми се иска да не си ходиш. 7.

Татко ти си мой герой. 8.

Ти си прав покрив. И не ти е било страх. Много те обичам и аз теб. Ти си мой герой. 9.

Ти ми даваш сила. 10.

автори:
1. момче, 9 г.; 2. момче, 9 г.; 3. момче, 8 г.
4. момче, 9 г.; 5. момче, 14 г. 6. момче, 9 г. 7.
момче, 9 г.; 8. момче, 9 г.; 9. момче, 9 г. 10.
момче, 9 г.; 11. момче, 9 г.

Мили татко,...

„Мили мой тате,
Добър си ти, аз те обичам повече, отколкото си мислиш. Аз, ти, мама и рибите – най-вече Златка, твоята любима рибка, сме едно семейство. Вие сте най-хубавото нещо, което ми се е случвало. Ти изкарваш пари за цялото семейство." (момче, 8 г.)

„Скъпи татко,
Знам, че ти имаш много работа. Но ти винаги намираш време за семейството си. Ние много те обичаме. Баща ми е много трудолюбив човек. Много обича животните. Има десет кучета." (момче, 10 г.)

„Мили тате,
Много ми се иска да не си ходиш. Но знам, че няма как, защото просто трябва да отидеш в друга държава. Цяла нощ съм сънувала теб, тате, и въобще не ми се иска да си далеч от мен и сестричката ми." (момиче, 8 г.)

„Скъпи тате,
Липсваш ми много. Аз искам да съм с теб. Ние сме отбор." (момче, 10 г.)

„Здравей, мили татко!
Каня те на футболен мач, ние ще играем срещу Етър. Дано да ти е приятен мача, ако успееш да дойдеш." (момче, 10 г.)

„Писмо до татко.
Татко е един безценен човек за мен, затова аз го слушам. Той е много мил, любопитен и грижовен. Така че с нищо не бих го заменила. Всеки ден работи и няма време да си играем. Както аз се държа с него, така се държи и той. Винаги ми помага за всичко. Аз много го обичам. Той е сърцето ми. А ако има нужда ми се кара, но по-рядко. Не бих издържала без него. Толкова хубави хубави преживявания сме имали с татко. Това е един човек, по-безценен от сърцето ми." (момиче, 10 г.)

„Писмо до татко.
Тате, ти си най-добрият баща на света. Много, много те обичам и никога няма да те забравя, никога няма да те забравя и дори да се виждаш посоянно с Петя, аз пак те обичам, ама много и никога няма да те забравя. Много ти благодаря за кучето. Ти всичко направи за мен." (момиче, 12 г.)

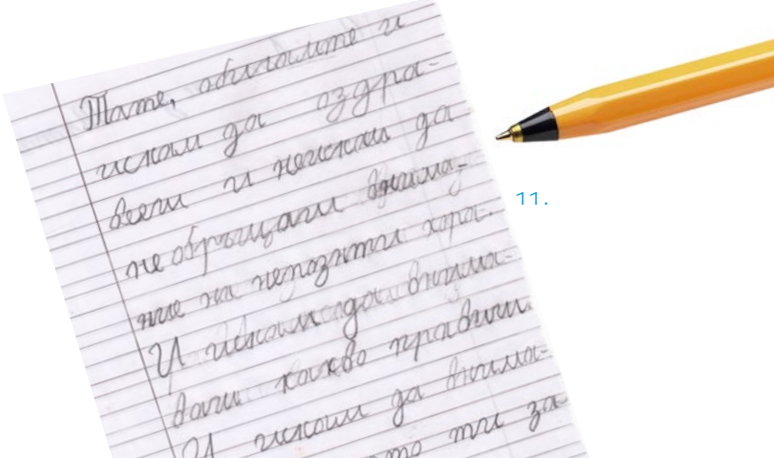
„Писмо до татко.
Аз много обичам моя баща. Той работи в магазин „Дрехи втора употреба". Прибира се доста уморен. Ляга си доста рано. Сутринта той ни събужда и заедно отиваме на работа, на училище, на градина. После ни оставя и отива на работа с мама." (момче, 10 г.)

„Моят татко.
Моят татко се казва Петър. На мен той ми е много скъп. Той много често отсъства, но когато има време ме извежда да карам колело. Например лятото отиваме в центъра, за да ме почерпи или да се разхождаме. Аз обичам моя татко, каквито и недостатъци да има. Обичам го, какъвто и да е. Някога ми се кара, но всъщност ми дава съвети как да се държа или как да пазя нещо. Моят татко се държи шеговито, но и сериозно с мен. И двамата сме едни, почти един и същи по характер." (момче, 10 г.)

„Скъпи татко,
Искаш ли да дойдеш с мен на мото-крос, ще идват световни звезди. Вземи нещо за хапване, ако ще идваш. После като се върнем в града, ако желаеш, може да отидем на някой нов филм в киното, след това аз да се прибера у дома, а ти да отидеш да се забавляваш с твоите приятели. Дано да се съгласиш. Ако е така, това ще е един прекрасен ден." (момче, 11 г.)

„Покана за пица.
Здравей, тате,
Желая ти щастие, здраве и много пари през целия живот. Ако можеш, ела на пицария." (момче, 11 г.)

„Тате,
Обичам те и искам да оздравееш и не искам да обръщаш внимание на непознати хора. И искам да внимаваш какво правиш. И искам да внимаваш, когато ти задавам въпроси." (момче, 9 г.)

„Мили тате, ти си най-милият баща на света. Ти си моята гордост и адски те обичам. Гордея се, че имам такъв баща - ти си мил, добър и смел. Гордея се, че имам точно теб. Благодаря, че си такъв.“

(момиче, 9 г.)

„Моят герой е учителят ни по карате. „Дори да заплача, още съм на линия!“ – той ни учи на това. И много ни учи да се защитаваме, ако някой ни гони в училище например.“

(момиче, 12 г.)

„Тате е много мил и с мама го обичаме. За мен той е най-добрият на света, но за други техния баща е най-добрият. Ще ми се мама и тате да живеят вечно, но за жалост в живота не е така. Той е доста зает, но се опитва да отдели време за всички. Татко работи като готвач в един хотел и се връща вкъщи късно, излиза рано, виждам го само, когато почива в неделя и сряда. Понеже живеем на село, понякога закъснявам за училище, а мама не може да ме кара, защото се грижи за бебето. Но аз все пак го обичам.“

(момиче, 11 г.)

„Писмо до тати.
Тате, имам много хубави спомени с теб. Например когато бяхме във Варна и видяхме кафявата мечка, когато ходихме за риба. Много ми беше хубаво като бяхме в Лондон двамата. Имахме много яки спомени от това пътешествие. Много обичам да съм с теб за риба, че чак не ми се прибира!“

(момче, 10 г.)

„Скъпи тате, много те обичам и много благодаря, че си мой баща и се надявам мама да си дойде вкъщи. Дано. Целувки от мен. Чао засега.“

(момиче, 10 г.)

„Скъпи татко,
днес си изкарах чудесно. Благодаря много, че ме водиш на училище. Много ти благодаря!“

(момче, 9 г.)

1.

1

2

2.

Татко е моят герой

Писмо до тати.
Скъпи татко, това писмо е специално за теб. Ти ми даваш сила. Доброта и късмет. Обич и щастие. Учиш ме как се режат домати и картофи. Ти си моят герой. През есента ми помагаш да чистим листата. А през зимата да се спускам по снежни пързалки.

(момче, 9 г.)

3.

„Една сутрин като станах, тате ми подари чаша и сега като видя чаша се сещам за баща ми.“

(момиче, 11 г.)

автори:
1. момиче, 12 г.
2. момиче, 11 г.
3. момиче, 8 г.

„Свързвам татко ми с едно голямо сърце, защото го обичам. Няма нищо, че не живее с мен, защото му ходя на гости.“

(момиче, 8 г.)

„Аз много обичам моя татко, защото ми помага за всичко.“

(момиче, 11 г.)

„Татко е най-грижовният мъж, когото познавам. Готов е на всичко, за да бъдем щастливи.“

(момиче, 14 г.)

„Веднъж се беше случило така, че и двамата с брат ми бяхме със счупени ръце. Бяхме гипсирани и тогава татко се грижеше за нас. Той е много грижовен, но понякога ме контролира повече. Той хем ми разрешава много неща, а за други е непримирим. Дразни ме, че на брат ми му позволяват повече. Сигурно баща ми се притеснява за мен, защото съм по-малка и съм момиче.“

(момиче, 14 г.)

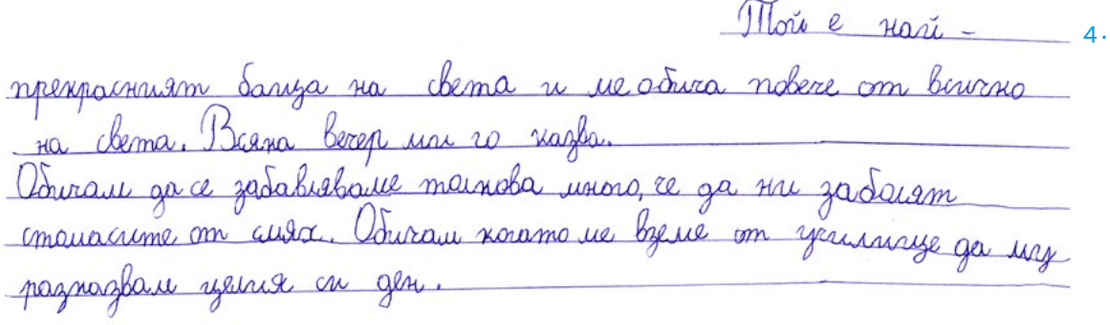
Грижовният баща

Според децата грижовният баща се забавлява заедно с тях в игрите им, но също така умее да им приготви обяд, отделя време, за да ги подкрепи в писането на домашните, насърчава ги да спортуват и успява да ги утеши, когато са тъжни.

Грижовният баща умее да поставя ограничения по подходящ начин. Той може да прояви твърдост към опозиционното, предизвикателно или капризно поведение на детето. Той нито е прекалено либерален, нито е прекалено авторитарен. Уважава нуждите на детето, но умее да овладява силните му емоции, защото знае кое е най-добро за него.

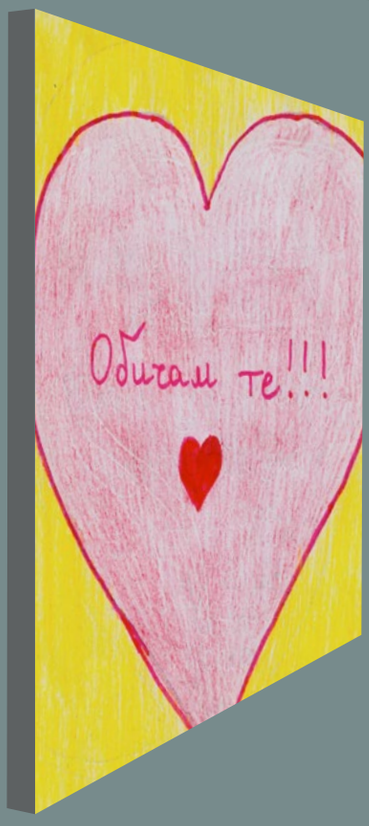
Добрият баща уважава и подкрепя майката на своите деца. За него да се включва наравно с нея в отглеждането им е нещо съвсем естествено. Когато бащите са близо до децата си, те помагат на тях и на майките им да се отделят, за да могат децата да се развиват като самостоятелни човешки същества.

Добрият баща установява ред в семейството, като говори за възгледите си за света с децата, а не като поучава и назидава. Той си позволява да се съмнява и да се колебае. Умее да се извинява, когато не е прав. Децата ни показаха, че грижовните и отдадени бащи им помагат да бъдат уверени, спокойни и ангажирани със задачите си. Колкото по-силно присъстват бащите в живота на децата си, толкова по-позитивно са представени те в рисунките им.

4.

автори:
1. момче, 12 г.
4. момче, 9 г.

1.

2.

3.

2.

„Когато котката Роза роди шест котенца в бараката. Заедно с татко ги открихме.“

(момиче, 8 г.)

3.

„Мили тате, благодаря ти, че ме подкрепяш в трудните моменти, че ми казваш истината, когато те попитам. Няма думи на света, с които мога да се отблагодаря, че винаги си до мен, откакто се родих. [...] Дано си получил писмото ми. В училище съм добре. Имам няколко въпроса към теб: Как си и какво правиш? Не искам да ти се случи нещо лошо, защото те обичам безкрайно много.“

(момиче, 11 г.)

„Един път като бях в къщи с мама, чух звук и видях, че баща ми се върна и ѝ даде шоколад. – Има и още една изненада – ми каза той – Затвори очи! И когато ги отворих, имах *GSM*. Мама е в леглото, аз съм до тате.“

(момиче, 9 г.)

„Това сме аз и моят дядо. Той се е грижил за мен като малка, понеже мама често е била заета, била е на работа. На рисунката с дядо карам кънки, но това е само на рисунката. Бих искала да го науча, той е направил много за мен и искам да му се отплатя по някакъв начин. Нарисувала съм го като по-млад, защото според мен така би било по-лесно да го науча да кара кънки.“

(момиче, 12 г.)

„С тате карам колела в парка. Нарисувах го с лявата ръка, защото дясната ми е счупена.“

(момче, 8 г.)

„Това е тате с неговата служебна кола, защото той е главен агент и преследва лошите и ги хваща. Той не е полицай, той е главен агент! Даже ми даде да му пипам пистолета и има *Дартц* в работата си!“

(момче, 8 г.)

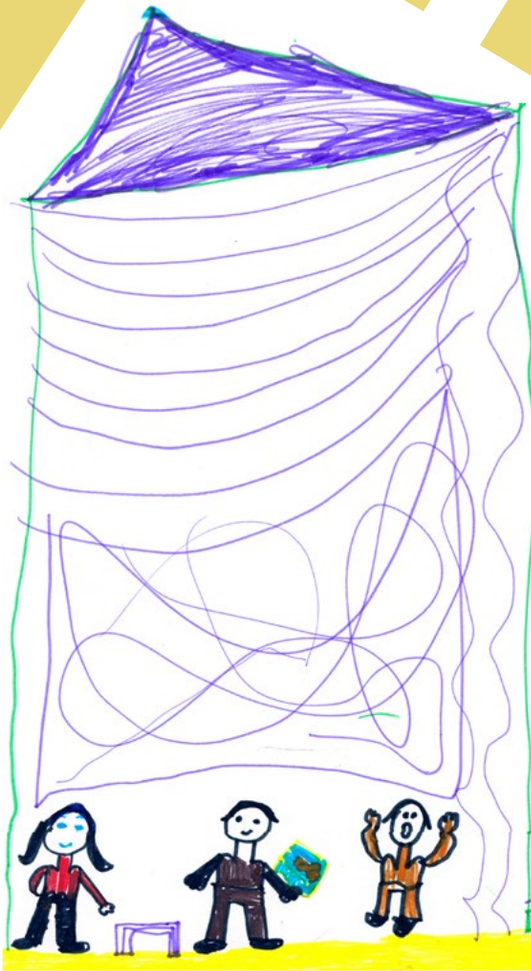

„С тате ловим риба на морето.“

(момче, 9 г.)

„Когато беше Коледа и видях рибките и помня как тате ми купи хубавата рибка. Много се зарадвах! Това е моментът, в който тате ми подарява рибките.“

(момче, 8 г.)

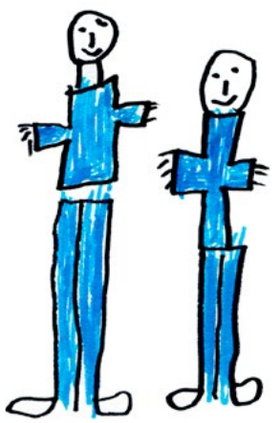

„Когато татко се съгласява да правим много неща заедно.“

(момиче, 12 г.)

„Когато тате ми подаде ръка да ме спаси и сам падна в басейна.“

(момче, 8 г.)

„Аз и тати. Той ме пита дали искам пица.“

(момиче, 8 г.)

„С баща ми играем тенис.“

(момче, 11 г.)

1.

„Здравей, тате.
Ще дойдеш ли
на тренировка
по хандбал да ме
гледаш? И госпожата
да ти каже кога
имаме състезание.
И да дойдеш на
него да стискаш
палци да спечелим.
И да се класираме
на Европейско по
хандбал.“

(момче, 12 г.)

2.

„Нарисувала съм лицето
на баща ми. С него играем
заедно компютърни игри. Аз
предпочитам *Minecraft*, а той –
да стреляме по лошите.“

(момиче, 11 г.)

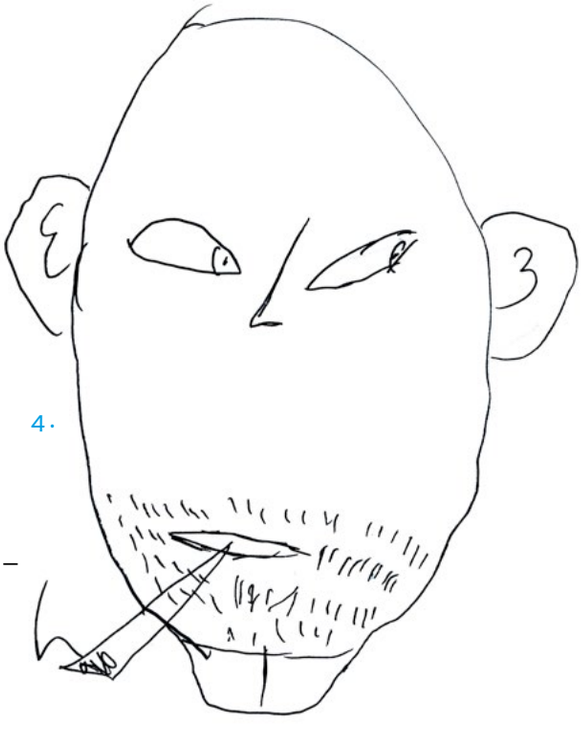

3.

„Тате е много мъдър човек. Той е готвач. Аз го обичам много. Ние си говорим и играем с кучето заедно. Той ми помага в ситуации, в които имам проблеми с някого и ми казва какво бих могла да направя.“

(момиче, 11 г.)

4.

„Ще направя карикатура, само ще очертая как изглежда баща ми. Това е баща ми. Той много пуши и е с брада. С тате по принцип често сме заедно, ходим навсякъде, но той е много зает – сега имаме бебе вкъщи. Това сега е карикатура. Тате е ангажиран сега.“

(момиче, 11 г.)

Аз и татко – нарисувайте какво правите заедно или нещо друго, което ви хрумва по тази тема.

„Веднъж с тате бяхме на море. Тате видя едно дърво и намери златна монета, която сега пазим за спомен.“

(момиче, 8 г.)

„Ние двамата с тате разхождаме нашето и на баба куче и си говорим за него, за мен...“

(момиче, 8 г.)

„Ние с татко ходихме на пикник и видяхме малко кученце. Аз го погалих и му дадох да пие мляко.“

(момиче, 8 г.)

„Ние сме на градската градина. Аз се люлям и тате ме люля. А това са балоните за 24 май.“

(момиче, 8 г.)

„Моята случка е, когато бяхме в парка в Бургас и тогава много се забавлявахме с тате. Бяхме заедно с мама, брат ми и кучето.“

(момиче, 8 г.

„С тате се разхождаме на едно тайно място. Там ходим само двамата и е много забавно и играем на криеница. На 13 юни ще ходим пак там, защото тогава ще бъда при него“ *(родителите на детето са разведени)*

(момче, 8 г.)

„Когато баща ми купи колело.“

(момче, 8 г.)

1.

„С баща ми в зоопарка гледаме животните и събираме цветя за мама. А мама е със сестричката ми.“

(момиче, 8 г.)

„Ние с баща ми се разхождаме с кучето и играем футбол.“

(момче, 8 г.)

„С татко ми през лятото в градската градина. Гледа ме като играя с други деца. Той рита с нас.“

(момиче, 8 г.)

„Когато баща ми се обади и отидох сам при него с колелото.“

(момче, 8 г.)

„Баща ми и аз, когато се разхождаме в гората.“

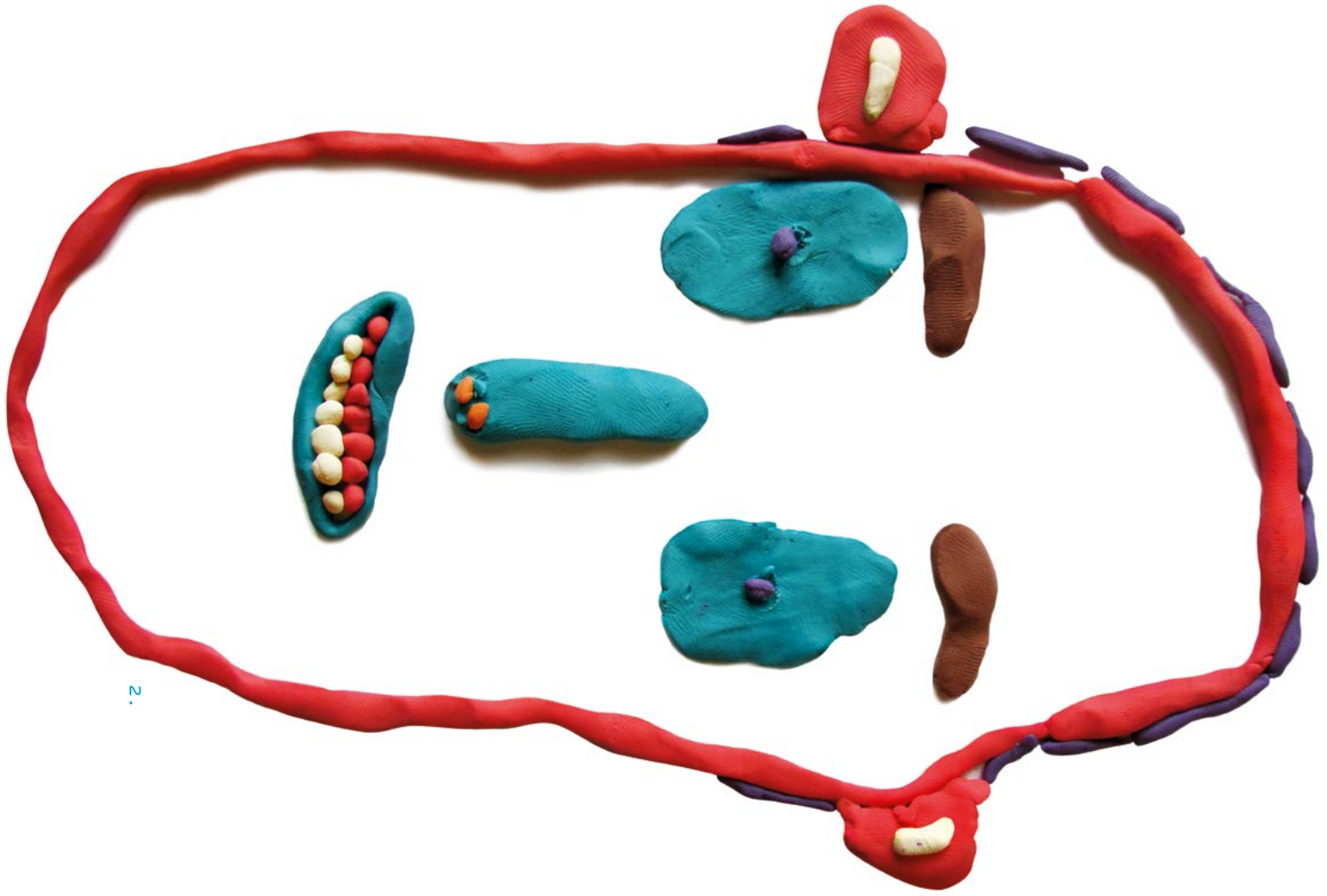
(момиче, 8 г.

„Ходили сме на разходка наистина, но само аз и татко само веднъж. Ние винаги излизаме семейно – аз, татко, мама и брат ми. Иска ми се по-често да излизам само с него.“

(момиче, 11 г.)

„Нарисувал съм себе си и баща ми до нашата кола. Аз му помагам да я поправя – подавам му инструментите. На мен машините са ми интересни. Баща ми работи като печатар, аз съм ходил с него в печатницата да гледам как работи печатарската преса. Така може да бъдем заедно повече време.“

(момче, 11 г.)

№

автори:
1. момче, 14 г.
2. момче, 14 г.

Аз и татко — нарисувайте какво правите заедно или нещо друго, което ви хрумва по тази тема.

„Нарисувала съм как баща ми ми купува зайче. Още не ми го е купил, но ми обеща!“

(момиче, 8 г.)

„Ние с тати отиваме в магазина да ми купи куче.“

(момиче, 8 г.)

„Купихме си котка и я пуснахме да спи при нас за първи път. Аз спя при татко.“

(момче, 8 г.)

„Един път като бях малка, тати ме заведе в гората и ми показа различни цветя.“

(момиче, 8 г.)

„Един ден с баща ми сме тръгнали с колата на къмпинг. Там взехме една въдица и тогава играхме повече с баща ми.“

(момче, 8 г.)

„С татко много обичам да ходя на пикник, да берем плодове в гората. Татко ме вдига да бера подовете.“

(момиче, 8 г.)

При обявяването на темата, детето се разстрои и поплака. Обясни, че има две сестри, а тя е най-малката. Живеят само с майка си. Детето откликна на предложението да си представи един ден с баща си, за когото знае, че ги е „изоставил“. Рисува картина със слънце и зелена полянка с цветя, а себе си – до баща си, и двамата усмихнати.

(момиче, 8 г.)

„С тате сме на плажа и играем волейбол и много се забавляваме.“

(момче, 8 г.)

„Много обичам, когато татко е в добро настроение. Нарисувал съм такъв момент.“

(момче, 12 г.)

„С баща ми ходихме да купим зеленчуци и после се връщаме.“

(момче, 8 г.)

„Ние с татко ходим до магазина и купуваме ябълки и караме колелетата до парка“

(момиче, 8 г.)

„На моя рожден ден, когато станах на 7. Татко ме заведе в къща за гости. Вътре беше мама и приятелите ми. Имах голям подарък – колело. Имаше две торти. Много се забавлявахме.“

(момиче, 9 г.)

„Нарисувал съм как с баща ми сме отишли на Рила. Искам да отидем и на Седемте рилски езера.“

(момче, 8 г.)

„Играем футбол с баща ми.“

(момче, 8 г.)

„С баща ми играем на федербал.“

(момче, 8 г.)

„С татко сме на пикник в гората и играем футбол.“

(момче, 8 г.)

„С татко сме на пикник и играем.“

(момче, 8 г.)

„С баща ми сме в парка и се разхождаме.“

(момче, 8 г.)

„Караме ски на Пампорово. Един път ходихме само двамата на ски.“

(момче, 8 г.)

„С баща ми отиваме на плаж. Понякога ходим само двамата. Купува ми сладолед и плуваме.“

(момче, 8 г.)

„С тати и мама отидохме на пикник. Има салати и сокчета.“

(момче, 8 г.)

„Сестричката ми, аз и татко. В градинката на дядо ми и се люляме. Дядо, заедно с баща ми направиха люлката.“

(момче, 8 г.)

„Аз и татко на морето. Там сме плували.“

(момиче, 8 г.)

„Когато бяхме на плажа аз, бати, мама и татко. Баща ми ме качваше на раменете и така влизахме във водата. Затова нарисувах как той ми подава ръце.“

(момиче, 8 г.)

„Един път бях на плажа с майка ми и баща ми, брат ми и аз. И съм много щастлив с баща ми, защото се състезаваме по плуване и правим пясъчни замъци.“

(момче, 8 г.)

„Тук, баща ми ме води на любимия ми паметник на Бузлуджа. Бях на 5-6 г. и останахме на хотел и на другия ден си направихме пикник.“

(момче, 8 г.)

„Когато пътувахме с тате и после отидохме на плаж.“

(момиче, 8 г.)

„Когато ходихме на пикник с татко, аз, брат ми и се забавлявахме, играхме с топка.“

(момиче, 7 г.)

„Когато ходим с тате на язовира и караме колело и обикаляме една гора. През почивните дни това е време,в което сме само двамата.“

(момче, 8 г.)

„Нарисувах баща ми и мен. Ние се разхождаме в парка и ще играем, и ще ходим в зоопарка. И играем на криеница с моите приятели.“

(момче, 8 г.)

„Когато отивам с баща ми в зоопарка.“

(момиче, 8 г.)

„Нарисувала съм как ние с татко ходим в парка и си играем с балони и татко ми донася балони и виждаме една пеперуда.“

(момиче, 8 г.)

„Когато караме колелета с баща ми.“

(момиче, 8 г.)

„Баща ми и аз в парка. Мама, сестра ми и брат ми са в зоопарка. А аз и баща ми се разхождаме.“

(момиче, 8 г.)

„Ходихме с тате на море заедно. Вече работи тук и пак ще ходим на море, всички с брат ми и сестра ми.“

(момиче, 8 г.)

„Тук сме всички – мама братчето ми, аз и тате и имаме балони.“

(момиче, 8 г.)

„Аз и баща ми сме на градската градина.“

(момче, 8 г.)

„Играем на федербал и сме с колелетата в парка. Той има време само за мен.“

(момиче, 8 г.)

„Тук сме на една поляна, където си играем с тате и аз на криеница. Бих искала да има и още мои приятели.“

(момиче, 8 г.)

„Тате е готин, защото ме води навсякъде, където желая."

(момиче, 12 г.)

„Аз и дядо играем навънка.“

(момче, 8 г.)

„Здравей, мили тате. Ти си много добър човек и аз много те обичам. Искам да те попитам може ли да се запиша на хандбал. И още нещо да ти кажа искам, а това е, че си най-добрия човек на света.“

(момче, 12 г.)

„Отидохме до морето и плувахме и играхме на пясъка.“

(момиче, 8 г.)

„С татко ми сме в морето и правим замъци и има много деца. Аз, баща ми и моята приятелка.“

(момиче, 8 г.)

„Преди няколко дни баща ми ме води в книжарницата и ми купи разни неща. Той е много добър.“

(момиче, 8 г.)

„Нарисувала съм истинска случка от близките дни, когато заедно с татко посетихме музей. Аз съм много благодарна на тате, че ме заведе в музея. Беше много хубаво. Имаше животни, картини, планети и още всякакви неща.“

(момиче, 8 г.)

Въпрос: какво си нарисувал? Разкажи ни какво искаш за „шареното сърце“ (рис. 7 / стр. 41). *Отговор:* „Не знам.“*(Родителите му са разведени отскоро.)*

(момче, 8 г.)

„Аз и тате на море.“

(момче, 8 г.)

„Аз с татко. Той ме хваща за ръката и се разхождаме в гората. Той ме весели.“

(момиче, 8 г.)

„Аз обичам да правя пикник с татко и да бера цветя за мама. Понякога и мама може да дойде, но тя има много работа.“

(момиче, 8 г.)

„Тук сме на разходка в градската градина. Мама, искаше да пере, а ние с татко да прекараме време заедно. И ние бяхме на люлки и пързалки. Бяхме много щастливи. И татко ми обеща да идем на кино.“ *(В населеното място няма кино, така че за детето това е нещо много специално.)*

(момиче, 8 г.)

„Нарисувала съм как мама е в болница и ще се роди сестричката ми, а ние с татко ходихме на плаж и той ме учи да плувам.“

(момиче, 8 г.)

„Заедно сме. Някъде по изгрев в планината. Бяхме на почивка. Нарисувала съм и един момент, когато сме заедно в градската градина и си играем.“

(момиче, 8 г.)

„Татко е много добър. Ние тръгваме от вкъщи и татко ми държи раницата. Винаги помага на мен, на мама и бати.“

(момиче, 8 г.)

„Аз и тате сме на панаира. Баща ми се весели да удря бокса.“

(момче, 8 г.)

„Тати е в болницата. Той си изгори ръката. Това е сестрата, която ще му бие инжекция. Тук сме аз и мама да го видим. Тати вчера си дойде у дома. Отрязаха му кожа от коляното и сега накуцва.“

(момче, 8 г.)

„Нарисувал съм брат си до къщата ни на село. Ние с него сме много близки, имаме голяма разлика. Брат ми прекарва доста време да се грижи за мен. Чувствам се спокоен, когато сме заедно само двамата, разговаряме за различни неща. Имам му доверие. Понякога брат ми работи до късно и тогава е трудно да се виждаме.“

(момче, 8 г.)

„Баща ми не изглежда така, както съм го нарисувала, той има брада и ми е трудно да я направя. Той работи на три места, предимно е артист, от онези, които „плюят“ огън. Въпреки, че е зает и понякога да е уморен, много държи да прекарваме време заедно.“ *(Не е предала рисунката си.)*

(момиче, 12 г.)

„Когато нямаше с кого да играя футбол и баща ми дойде. Но аз съм по-добър от него във футбола.“

(момче, 8 г.)

„Това съм аз и моят татко. Аз много го обичам, защото ми помага за всичко. Наскоро, заедно с майка ми избрахме къде да отидем на море през лятото. Аз много харесвам морето, затова съм го нарисувала. Понякога баща ми е строг с мен, когато не си уча уроците, но той казва, че това е за мое добро и затова не мога да му се сърдя.“

(момиче, 8 г.)

„Най-важната мъжка фигура за мен е моят чичо. Той е пилот. Гордея се с него и искам да съм като него.“ *(Нарисувал е самолет и българския флаг. Споделя, че чичо му е президентът на Република България.)*

(момче, 12 г.)

„Нарисувал съм как аз и татко гледаме мач в хола. Понякога и брат ми идва. Ядем чипс.“

(момче, 8 г.)

„Нарисувах тате и дядо на село. Там те работят, носят трева, такива неща. Аз им помагам – нося им разни неща.“ *(Не е изобразил себе си в рисунката.)*

(момче, 11 г.)

„На тази картина аз се люлея с тате. Дори тате да го няма, искам да знам, че ще е с мен. Искам повече внимание, защото откакто мама роди сестра ми, всички обръщат внимание на нея. Преди играехме много, сега никой не играе с мен.“ *(Заглавие на рисунката – „Татковина!!!“)*

(момче, 9 г.)

Нарисувайте нещо, с което свързвате баща си. Може да бъде предмет или случка, или нещо друго.

„Един път излязохме на полето с тате и така се сещам за него като видя поле.“

(момиче, 8 г.)

„Нарисувала съм едно шарено дърво, защото татко много обича шарено. Винаги си слага шарени блузи.“

(момиче, 8 г.)

„Сещам се, когато бях на четири години и с тати ходихме на площадката и той ме люлееше на една люлка. Когато видя люлка, се сещам за него.“

(момиче, 9 г.)

„Нарисувал съм моя баща и моето семейство. Той много обича да чете, често си поправя колата.“ *(На рисунката е изобразена къща, от едната ѝ страна е бащата с неговата кола, а от другата – останалите членове на семейството.)*

(момче, 11 г.)

„Опитах да нарисувам баща ми, но не успях да направя лицето му, затова вместо него съм нарисувала някакъв човек.“ *(Не споделя нищо около избора си. Не е предала рисунката.)*

(момиче, 11 г.)

„Татко кара такси. Това е колата му.“

(момче, 8 г.)

„Нарисувала съм баща ми в самолет, понеже той работи на летището. Татко много държи да прекарваме време заедно. Той ми показва прелитащите над нас самолеи и ми казва кой какъв е. Ние се стараем да закусваме заедно цялото семейство, затова ставаме много рано.“

(момиче, 11 г.)

Не мога да нарисувам баща ми добре. Любимият ми герой е от една компютърна игра.“

(момиче, 11 г.)

„Тук скачам с един приятел на въже и това ми напомня за тате. На втората рисунка съм нарисувал баскетбол, защото баща ми е бил шампион по баскетбол.“

(момче, 8 г.)

„Това е една пещера, където често ходим с моя баща. Харесва ми да откриваме нови неща и там много се забавлявахме.“ *(Заглавие на рисунката „Пещерно преживяване.“)*

(момче, 11 г.)

„С тати, когато карахме ролери. Тати си купи ролери, за да кара с мен.“

(момиче, 8 г.)

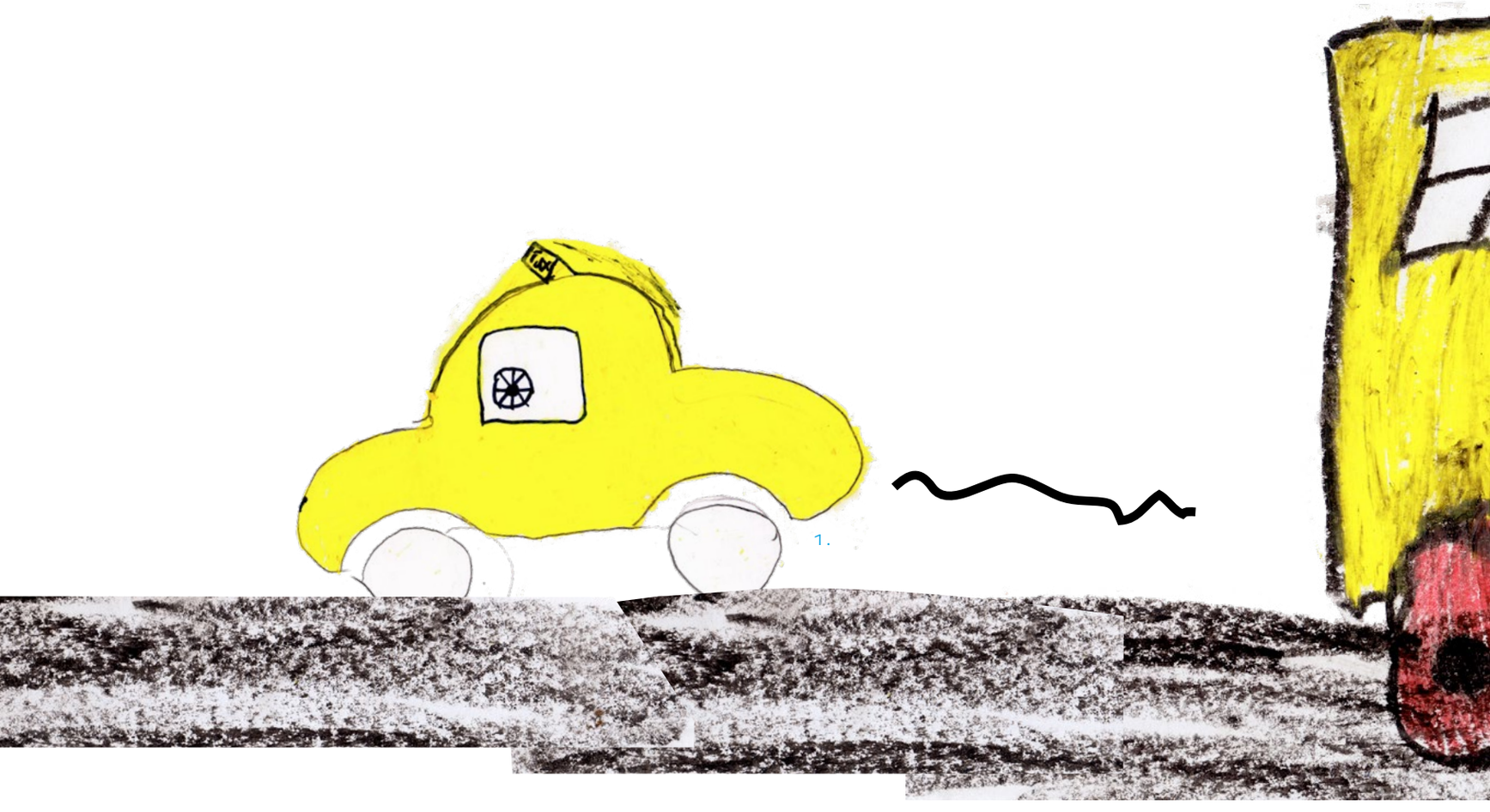
„Тате ме насърчава повече да се защитавам. С него излизаме по мъжки. От него получавам повече неща, той ми дава повече свобода. Казва ми: свободата е на последно място, върши си работата, после почивай.“

(момче, 11 г.)

„Татко, обичам те.“

(момче, 8 г.)

Отсъстващият баща

1.

Има много български татковци, на които се налага да работят в чужбина. Те прекарват дълго време разделени от децата си и това разстройва връзките помежду им. Децата разбират защо бащите им отсъстват, но признават, че са самотни и те им липсват.

Ти много ми липсваш. Искам да не ходиш никъде повече. 5.

автори:
1. момче, 8 г.
2. момче, 9 г.
3. момиче, 11 г.
4. момче, 8 г.
5. момиче, 11 г.

2.

3.

4.

„Здравей, татко! Как си? Аз съм добре. Много ми липсваш. С нетърпение чакам да се приберeш от Франция. Надявам се да е скоро. Нядявам се ти също да си добре там, при положение, че ти липсваме. Ти си най-добрият татко на света! Очаквам, че като си дойдеш ще прекараме време заедно. Хайде, идвай си скоро, защото искам да те напрегръщам и да ти се радвам. Когато дойдеш, ще видиш кучетата колко много са пораснали и са станали още по-непослушни. Много те обичам и много ми липсваш и те очакваме с нетърпение.“

(момиче, 11 г.)

„Преди баща ми да замине за Англия, живееше в Германия, а преди това – две години в Африка. Той много ми липсва и често се виждаме по *Вайбър*. Според мен, аз също много му липсвам, защото в квартирата, в която живее, е направил цяла стена с мои снимки.“ Бих искала да му кажа: усмихвай се повече! Той е тъжен понякога... Само работа, работа, и все повтаря, че трябва да се прибере... Но това го казва 4–5 години вече.“

(момиче, 14 г.)

„Мили тате,
Много ми се иска да не си ходиш. Но знам, че няма как, защото просто трябва да отидеш в друга държава. Цяла нощ съм сънувала теб, тате, и въобще не ми се иска да си далеч от мен и сестричката ми.“

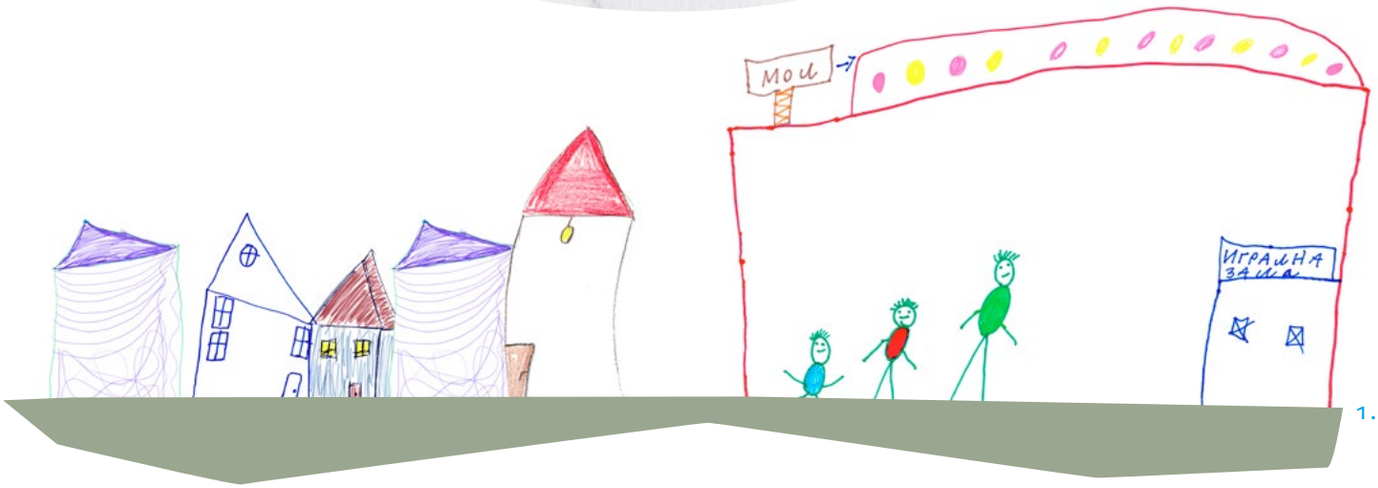
(момче, 8 г.)

„Кола – това е нещото с което свързвам баща ми. Той си има такси.“

(момиче, 8 г.)

5.

1.

Някои бащи се опитват да компенсират липсата на общуване с децата с подаръци. Децата получават скъп телефон вместо разговор или куп играчки, с които играят сами. Грижата се изразява в това да са добре облечени, нахранени и задоволени. Децата споделят, че винаги усещат липсата на своя татко.

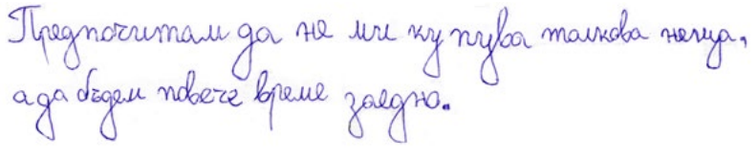

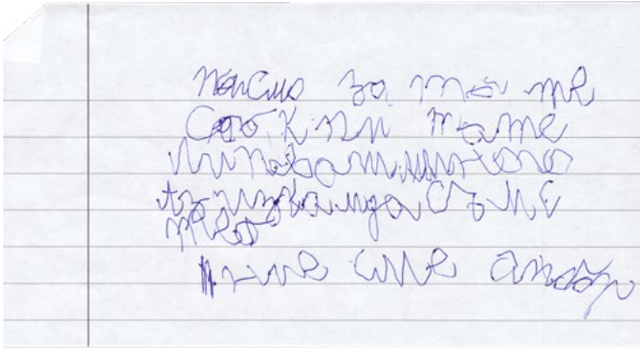
3.

„Моят татко.
Тате за мен е най-добрият баща на галактиката. Но искам да се промени едно нещо, което ми липсва... Когато съм била малко бонбонче, татко се е прибирал навреме, помагал е на мама и ни е гледал. Когато малко повече сме пораснали, той се е разделил с мама. Тогава е започнал по-сериозно с работата. Когато съм била по-малка, не ме е взимал много често, но сега ме взима по-често. Купува ми всичко, само да се занимавам, докато работи. Предпочитам да не ми купува толкова неща, а да бъдем повече време заедно. Каквото и да стане, той пак е най-добрият баща за мен."

(момиче, 10 г.)

4.

„Писмо за тате.
Скъпи тате, липсваш ми много.
Аз искам да съм с теб.
Ние сме отбор."

(момче, 10 г.)

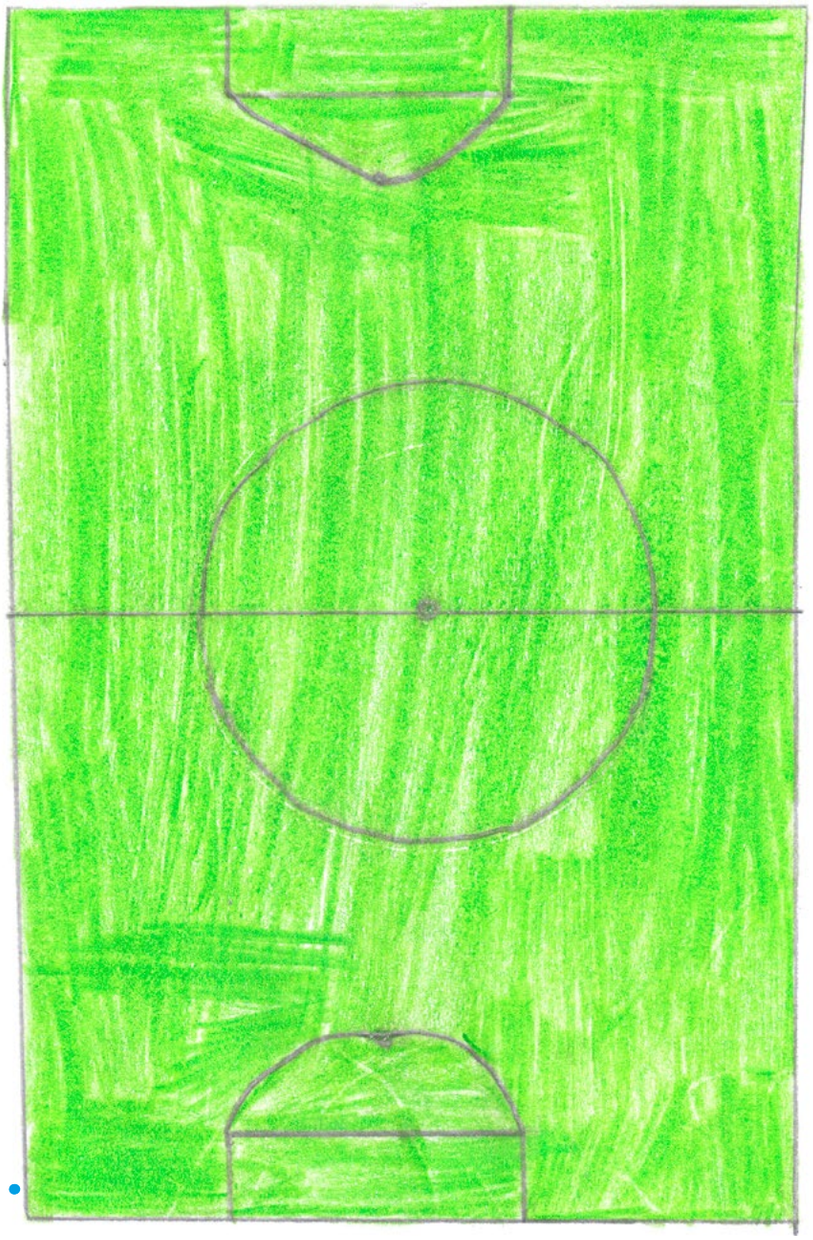

5.

автори:
1. момче, 8 г.
2. момиче, 11 г.
3. момче, 8 г.
4. момиче, 11 г.
5. момче, 11 г.
6. момче, 9 г.
7. момиче, 11 г.
8. момиче, 11 г.

2.

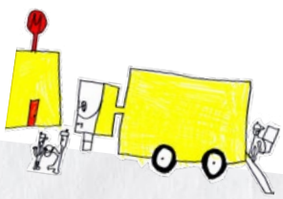
6.

„Здравей, тате. Пиша ти за моето впечатление за тези единайсет години. Ти винаги си бил до мен, много си ме обичаш, грижиш се за нас двете с мама, но винаги нещо те е деляло от нас, работата и местата. Това е малко неприятно, но ти си до мен по какъво и да е начин, затова аз много те обичам. Обичам те с твоите недостатъци, но и с тях, с мама се допълвате като сладко и филия. За тези години не си се предал нито веднъж, защото ти не се отказваш от целта си, постигаш я, дори да е много трудно. И затова за мен ти си перфектен и много те обичам.“

(момиче, 11 г.)

„Родителите ми са разведени. Аз живея с мама и новия ѝ мъж. Баща ми живее в съседен град. Аз съм много близка с него, но той често ми липсва. Той отделя повече време на приятелите си и това понякога ме ядосва, особено, когато той променя нашите срещи, заради други неща. Но когато сме заедно, винаги си изкарваме добре, той е много весел човек.“

(момиче, 14 г.)

7.

8.

„С баща ми рядко говорим, той често отсъства по работа, а когато е вкъщи, гледа телевизия. Понякога гледаме заедно, но рядко говорим. Нарисувал съм как двамата с баща ми гледаме телевизия.“

(момче, 11 г.)

1.

2.

3.

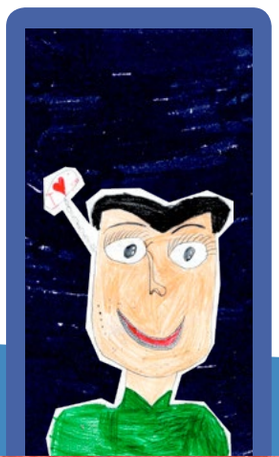
За много деца дисплеят на телефона, таблета или лаптопа са единствената връзка с бащите им. Общуването през екрана изглежда лесно и бързо, но всъщност детето трябва да си представи прегръдка, вместо да я усети. Татко е сякаш една илюзия – уж е тук, но е някъде много далеч, уж го виждам, но не мога да го усетя, хем сме заедно, но всъщност толкова ми липсва.

4.

„За мен се грижи майка ми. Не познавам баща ми.“ *(Откликва на поканата ни да нарисува нещо, което свързва с грижата на майка му за него. Рисува печка.)*

(момче, 12 г.)

5.

„Майка ми работи, а баща ми е в Германия. Да се грижиш за някого, значи да му обръщаш внимание. А да НЕ се грижиш, означава да даваш пари на някого, когато той има нужда от внимание.“

(момиче, 12 г.)

автори:
1. момче, 8 г.
2. момиче, 11 г.
3. момиче, 12 г.
4. момче, 12 г.
5. момче, 11 г.
6. момче, 8 г.
7. момче, 11 г.
8. момиче, 12 г.

6.

„Аз си спомням баща ми като пие кафе.“

(момиче, 8 г.)

„Баща ми живее в Румъния, той е оттам. Виждаме се само през лятото, когато отивам при него за един месец. Когато сме заедно, говорим на румънски. Но ние си говорим по телефона всеки ден. Той ми е много важен, макар да не може да е до мен, той пак е с мен.“ *(Родителите ѝ са разведени. Не е предала рисунката си.)*

(момиче, 12 г.)

8.

„Това сме аз и баща ми в Лондон. Бях му на гости миналото лято. Ученето е преди всичко, ако се справям добре, ще отида пак в Лондон при Биг Бен.“

(момиче, 12 г.)

7.

8.

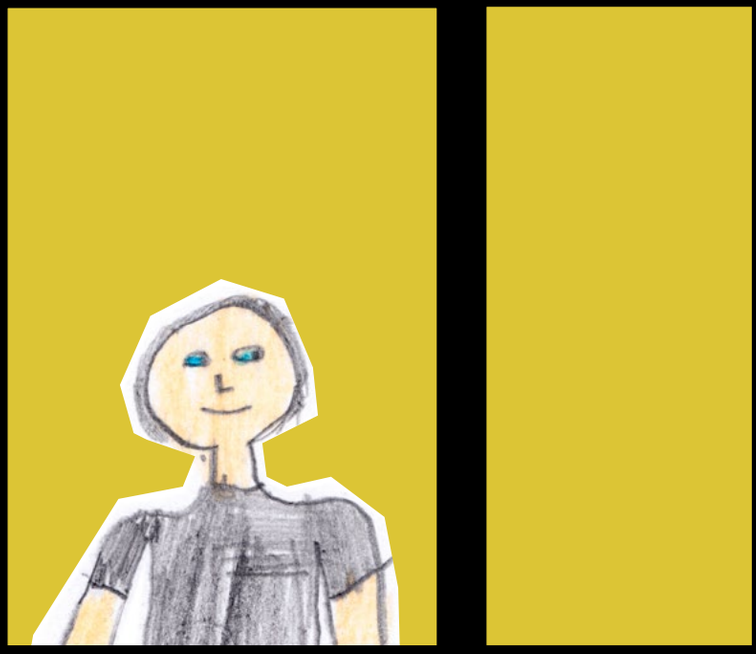

1.

2.

автори:
1. момче, 8 г.
2. момиче, 10 г.
3. момиче, 11 г.

3.

Има татковци, които живеят извън семейството и не са се научили да общуват с децата си. Или има друга причина, която им пречи да бъдат близо до тях. Децата се отчуждават емоционално от тези бащи, а нерядко у тях се изгражда негативен образ за бащите. Децата, чиито бащи не участват в живота на семействата им, се притесняваха да споделят това с другите и избраха да не работят в ателиетата. Трудно е да имаш баща, когото не смееш да обичаш или който е толкова отдалечен.

1.

1. (момиче, 12 г.)

Още в началото попита дали може да използва телефона си, за да гледа от снимка, старае се да прерисува всеки детайл. Показва ни снимката – тя също присъства на нея, но е изтрила себе си, понеже „не е имало място". Казва, че това е било на последния рожден ден на баща ѝ, били са на екскурзия. Поглежда към нас, вижда се сълза на лицето ѝ. Разбираме, че баща ѝ е починал наскоро. Заглавие на рисунката: „Моят баща".

(момиче, 12 г.)

Нарисувала е как са заедно с баща си на поляна, намираща се близо до дома им. Обичали са да се разхождат и да бъдат там. Заглавие на рисунката „Щастлив ден!!!"
(Баща ѝ е починал. Не е предала рисунката си.)

3.

„Аз и дядо във фермата. Имаме едно зайче и морско свинче. Водим прасетата на паша. Имам и едно голямо куче. Нарисувал съм и къщата, където е отраснал баща ми, това е нещото, което свързвам с него.“
(Не е предал първата рисунка, запазил я е за себе си. Баща му е починал.)
(момче 12 г.)

„Аз карам колело, а дядо ме следва.“
(Баща му е починал)
(момче, 8 г.)

Не предадох рисунката,
предпочетох я в равнината си.
Баща ѝ е починал.
(момиче 12 г.)

2.

3.

Имаше и деца, чиито татковци е отнела смъртта. Някои от тях рисуваха и разказваха за баща си ярко и емоционално, защото той присъства живо във вътрешния им свят. Други сякаш бяха блокирани. Видяхме как някои деца преживяват траура си в самота, защото темата за смъртта и децата плаши възрастните. Те имаха нужда някой пораснал да им обясни какво представлява смъртта, когато се сблъскват за първи път с нея. Както всеки от нас, децата имат потребност от разговор и подкрепа, за да преживеят загубата.

Искам да съм като татко

Отношенията със сина могат да бъдат голямо предизвикателство за бащата. Влюбеното в майка си малко момче приема баща си като съперник, когото трябва да отстрани, за да получи нейната любов. Някои момчета могат да станат агресивни към бащите си. В ателиетата имаше момчета, които представяха гротескни бащини образи, особено видни при маските от пластилин.

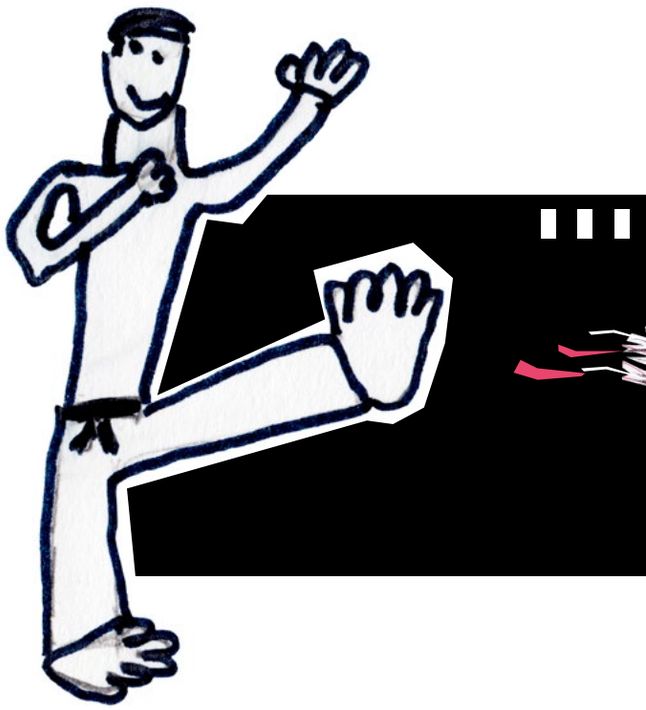
Едновременно с това повечето момчета искат да бъдат като своя татко, защото за тях няма по-близък и ярък пример за това какво е да си мъж. Татко е най-силният, той може и знае всичко! Повечето момчета в ателиетата проявяваха специален интерес към бащите си, защото искаха, като пораснат, да станат като тях и да заемат тяхното място в живота, професията и семейството. Ако бащата е идеал за своя син в детските години, това означава, че е успял да създаде стабилна емоционална връзка с него.

Докато момчето е малко, неизбежно губи съревнованието с баща си и разбира, че трябва да порасне, за да стане като него. Татковото се превръща в източник на житейски опит и сигурност. Когато бащата отсъства или няма силата да изпълни тази роля, това би могло да създаде проблеми за момчето, свързани с порастването, идентичността му, социалните му нагласи, които то ще изгради по-късно в живота си.

1.

автори:
1. момче, 9 г.
2. момиче, 11 г.
3. момче, 8 г.
4. момиче, 8 г.
5. момиче, 9 г.

„Аз ходех на карате и мама е ходил на карате. И затова като чуя за карате, се сещам за татко.“

(момче, 8 г.)

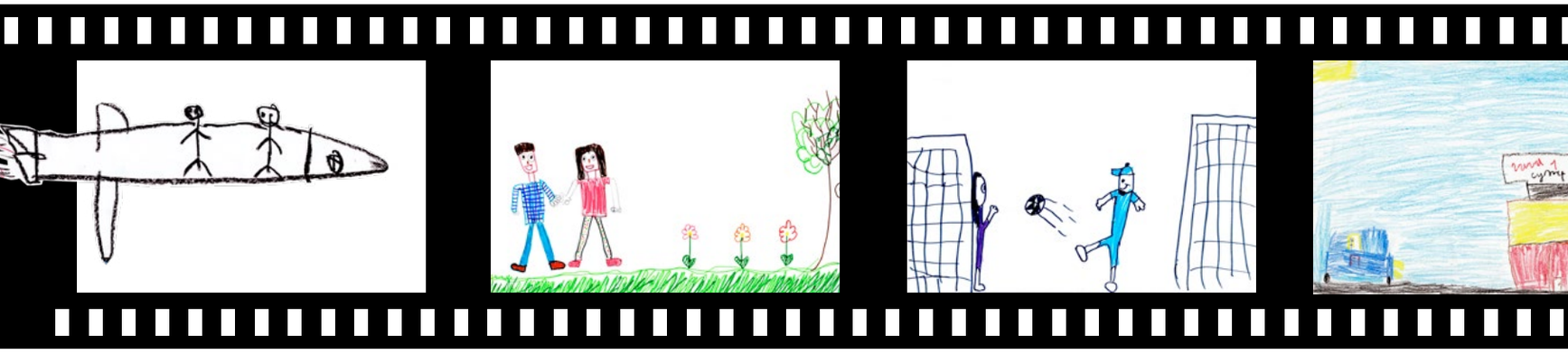
2.

4.

5.

Бащите имат фундаментална роля в порастването на синовете си. Те трябва да понасят без суета моментите, когато са идеализирани и без гняв и отмъстителност моментите, когато са отхвърляни от своите момчета. Но най-тежко става, когато порастващите момчета започнат открито да се противопоставят на бащите си, техните бивши герои. Рано или късно бащите трябва да позволят да бъдат победени от своите синове, защото за да пораснат, момчетата трябва да спрат да ги идеализират и да повярват в собствените си сили.

„Това съм аз със сина ми. Когато порасна и имам син, ще го науча да кара самолет и двамата ще летим заедно.“

(момче, 8 г.)

3.

„Това съм аз и моят татко. Разхождаме се в една градина. Ходили сме на разходка наистина, но само аз и татко – само веднъж. Ние винаги излизаме семейно – аз, татко, мама и брат ми. Иска ми се по-често да излизам с него. Харесват ми природата и дърветата, а татко ме учи как се казват и как да ги различавам.“
Въпрос:
Баща ти колкото теб ли е висок?
Отговор:
„А-а-а, не, но аз ще порасна!“

(момиче, 11 г.)

„С тати ритаме. Знам, че е мъжки спорт, но на мен много ми харесва.“

(момиче, 8 г.)

„Тук сме с тати на следобеден разнос.
Въпрос: Какво означава това?
Отговор: Караме хляб. Не всеки ден, но когато не съм втора смяна на училище. Помагам, събирам празните каси. А докато пътуваме, си говоря с тати..“

(момче, 8 г.)

Ядосаният баща

1.

Гневният баща няма образ в детските мисли. Той се открива в мълчанието на детето, в празния лист, в смачкания пластилин и в недописаното писмо. От работните ателиета не излезе нито едно писмо или рисунка, посветени на този баща, но много често той прозираше в детския гняв към задачата, отказа от работа, а в някои случаи и в детските сълзи.

2.

По-малките деца винаги се стараят да защитят родителите си, колкото и да им се сърдят. Те нямат друг начин да си обяснят човешките отношения, освен през самите себе си. Децата обикновено смятат, че са причинили гнева на родителя и той е справедлив. Тези деца не биха изобразили своя гневен баща, защото чувството им за вина ги блокира.

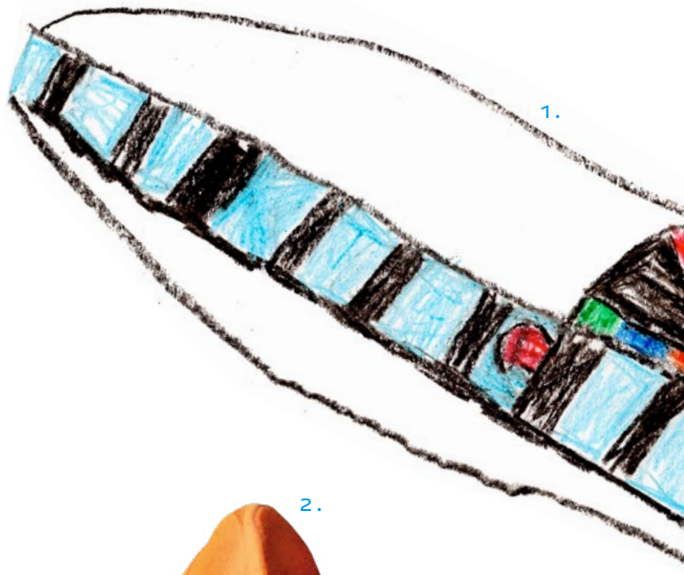
3.

автори:
1. момче,15 г.
2. момче, 11 г.
3. момче, 14 г.

1.

„Аз и татко сме на бързите влакчета. Мама я беше страх. Тук сме аз и баща ми само двамата, а мама е долу.“

(момче, 8 г.)

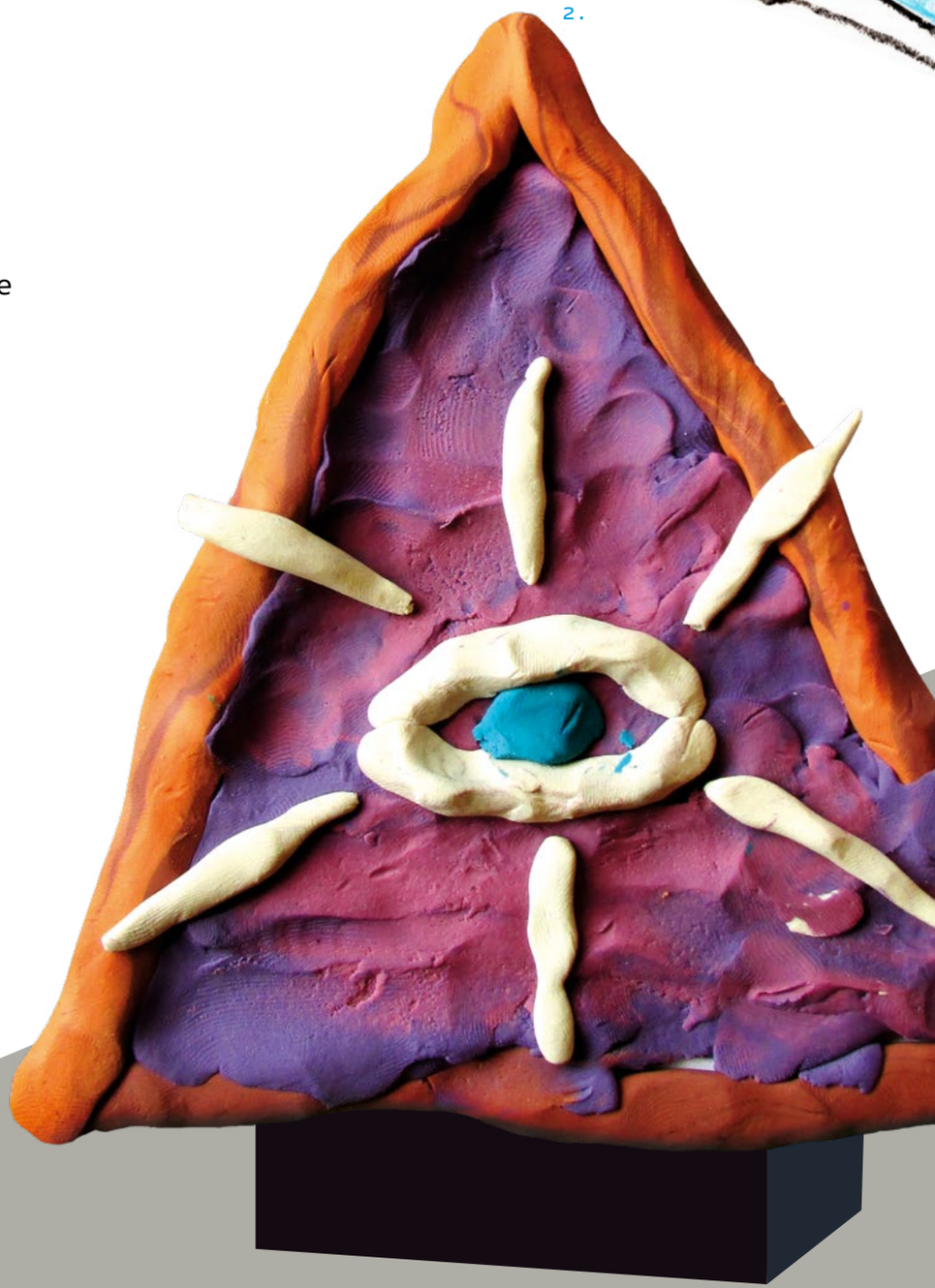
1.

Ако трябва да намерим нещо положително в липсващия образ на ядосания баща, то е, че той сякаш е на изчезване за сметка на липсващия баща. Много малко деца ни показаха, че са станали обект на силния гняв на баща си.

Момичетата не успяват да намерят диалог и близост с един суров и строг баща, а момчетата не искат да приличат на него.

Имаше и деца, които бяха толкова ядосани на бащите си, че удряха с юмруци направените от тях пластилинови фигури, докато напълно ги обезобразиха.

автори:
1. момче, 11 г.
2. момче, 14 г.
3. момче, 12 г.

2.

3.

4.

3.

„Изобразил съм сцена от играта *Payday*, целта е да се обере банка. [...]
Въпрос: А някоя от нарисуваните фигури ти и баща ти ли сте?
Отговор: Нарисувал съм как самият аз играя.
Въпрос: Играта напомня ли ти по някакъв начин за баща ти?
Отговор: Той не ми разрешава да играя тази игра, защото има убийства, но на мен ми харесва.“

(момче, 12)

4.

„Тук реших да нарисувам нещо, което баща ми обича да прави: аз и баща ми тичаме на плажа. Той е много спортен. Обича да тича и ме води на катерене. Аз не съм запален като него. Аз съм нещо като Хари Потър, осиновен съм.“ *(Показва белег на челото си.)*

(момче, 12 г.)

Когато татко е някой друг

Може би звучи странно, но разбрахме, че за едно дете различни мъже могат да играят ролята на баща. Много деца писаха или рисуваха, като имаха предвид своя дядо, чичо, дори новия партньор на майка си. Думата „татко“ е дума за роля, която за децата няма нищо общо с правното или биологичното разбиране за бащата.

Независимо дали бащата присъства реално в живота на детето, то се интересува от него – кой е той, какъв е, къде е? Бащата винаги има място в мислите на детето. Обикновено майките трябва да отговарят на тези въпроси. Те също имат влияние върху изграждането на образа за бащата – добър или лош, в зависимост от това какъв е той за тях самите.

Децата изобразяваха в ролята на баща мъжете, които имат бащинско присъствие в живота им. Това не винаги бяха мъжете, чието име носят, а тези, които изпълняват достатъчно добре функцията на баща – дават им сигурност и привързаност, подкрепят самостоятелността им, учат ги да се справят с гнева и агресията си, въвеждат границите на това, което е позволено и възможно, желано и забранено, добро и лошо, даряват ги с щедрост, топлина и обич.

1.

2.

„Това е брат ми, той е на 15 години. Това е най-важният човек в живота ми. Той е футболист, но не е в София, той е далеч, защото трябва да ходи в други градове. Когато е в София, винаги си говорим. Той ме прегръща и целува. Понякога много ме ядосва.“

(момиче, 8 г.)

3.

„Обичам те, каки!“

(момче, 11 г.)

4.

„Нарисувал съм треньора ми по карате. Харесвам го, защото е силен и знае много хватки.“

(момче, 11 г.)

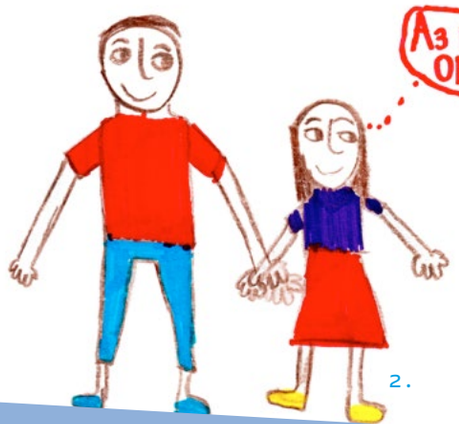
5.

„Аз и дядо.“

(момче, 8 г.)

„Скъпи дядо, ти с баба сте най-добрите на целия свят! Дори и да ви ядосвам, с баба пак ме обичате! И мама и леля да ви ядосват, вие, бабо, пак ще ги обичате, защото ние сме едно задружно семейство!“

(момче, 9 г.)

2.

3.

4.

5.

5.

Споделеният татко

Повечето деца, с които работихме в ателиетата имат братчета и сестричета. Това означава, че споделят татко си с някой друг. Особено трудно е, когато татковото има друго семейство с други деца. Ако бащата не насърчава конкуренцията между децата си, това преживяване може да се окаже важен, полезен и позитивен опит.

Колкото по-сурово се отнася бащата с децата си, толкова по-силна е конкуренцията между тях, толкова по-остри са конфликтите между братята и сестрите.

Въпреки наличието на други деца в семейството, децата рядко ги включваха в рисунките с татковците си. Те ни показаха, че имат нужда от свое лично време с бащите си, без присъствието на братята или сестрите. ~~Всяко~~ дете иска да знае, че е специално и в сърцето на неговия татко има запазено място само за него.

Децата се чувстват щастливи в семейството с братята и сестрите си, когато татковото умее да създаде атмосфера на взаимност и сътрудничество. За децата най-добрият начин е да се забавляват заедно, да играят всички, заедно да направят пица или изненада за мама. Тогава са едно, не се конкурират, а си помагат.

„Имам две доведени сестри и един доведен брат. Понякога той ми вика. Баща му се прибира, когато той си ляга. Майка ми ми вика много по-малко, с нея се виждаме се за десет минути на ден. Имам и друг брат – той се грижи най-много за мен. Добрите моменти са по-малко, но ги има."

(момче, 12 г.)

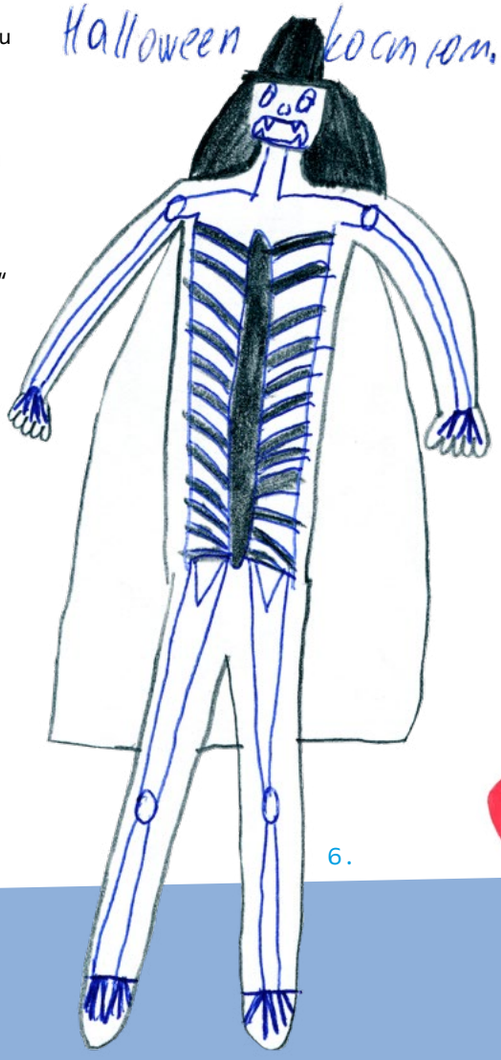
"За мен най-много се грижи най-добрият приятел на мама и тати. Те се познават, откакто са били ученици и оттогава са почти непрекъснато заедно. Когато брат ми се е родил, той го е изкъпал за първи път, защото мама и всички останали са се страхували. Той има дъщеря колкото мен, но ние не я познаваме. Виждали сме я само на снимка."

(момиче, 11 г.)

„Здравей, тате, как си? Искаш ли да отидем някой път в Ловеч или във Велико Търново? Аз съм свободна, когато на теб ти е удобно. И да вземем и Влади. И да ти разкажа за училище. Всичко е наред, минахме входните нива и се справих добре. Нямам търпение да дойда при теб и Влади. И да ти се похваля – вече имаме ново кученце, казва се Томи и неговата порода е *Пекинез*. А сега ще ти нарисувам как изглежда моят *Halloween* костюм. Много те обичам и ти пращам безкрай целувки и прегръдки. Чао."

(момиче, 11 г.)

6.

6.

7.

8.

9.

автори:
1. момиче, 11 г.
7. момче, 9 г.
8. момче, 8 г.
9. момче, 11 г.

Татко – моят принц

1.

1.

„Аз възприемам моят баща като човек, без когото аз не мога. Аз го приемам като един **супергерой**! Малко е за моя баща! Моят баща винаги е до моето семейство и никога не би ни изоставил и би дал живота си за нас! И ние го обичаме безкрайно!!! [...] Той ме е възпитал да имам собствено мнение и да не се ръководя от това какво правят другите.“

(момиче, 12 г.)

автори:
1. момиче, 12 г.
2. момиче, 14 г.
3. момче, 8 г.
4. момче, 11 г.
5. момиче,12 г.

2.

3.

„Татко е мъжът мечта. Той е моята мечта за перфектния мъж.“

(момиче, 14 г.)

„Татко не е от най-работливите хора, но винаги е готов да помогне. Той е най-хубавата зодия – лъв. Той е най-силният човек, най-любимият.“

(момиче, 14 г.)

В нашите професионални книги пише, че първата детска любов и за момчето, и за момичето е любовта към майката. Скоро на този фон изплува образът на бащата, който в детските очи става третия обект в любовта му*. В новосъздалата се триъгълна ситуация пътищата на момичето и момчето се разделят. В този първи модел на свързване момичето остава повлияно от първия мъж, когото среща – баща си.

Момичетата често изобразяват бащите си заедно със себе си като романтична двойка, обсипана със сърчица и обяснения в любов – „Тате, обичам те!“ или „Моят принц!“. И това не е случайно. Бащата е първият романтичен обект за малкото момиче и покорява емоционалния му свят, за да му помогне да се почувства като бъдеща жена. Бащата има функция на отправна точка в съзнателните и несъзнавани избори на партньори при жените, като татко или различен от татко.

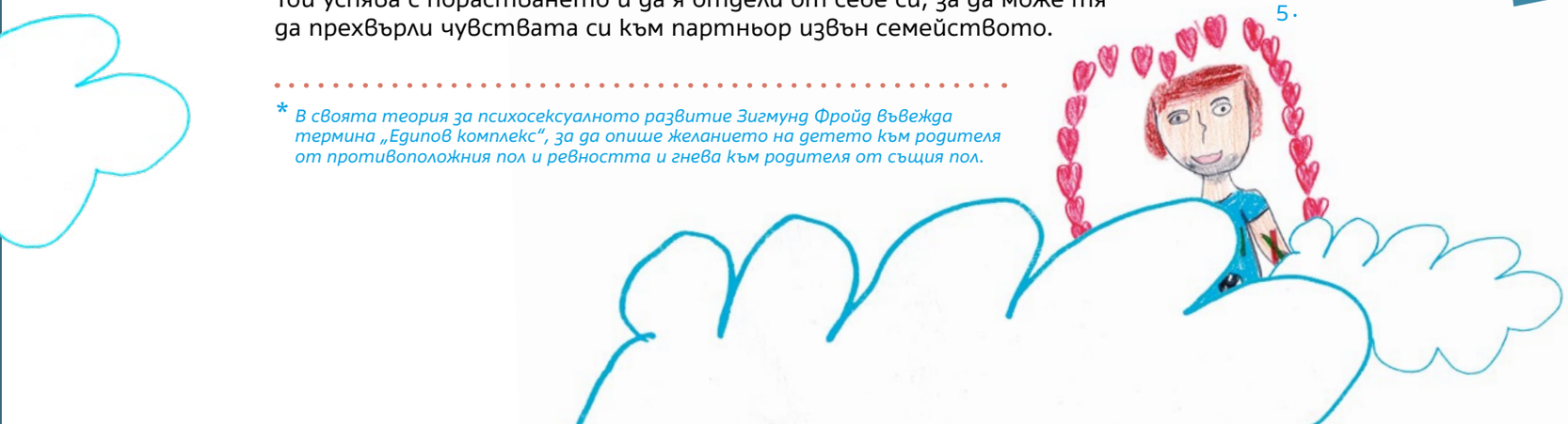
Инфантилната любов е сложна и противоречива – в общия случай момичето дарява баща си с обожание и внимание, а към майката обича по-често се смесва с ревност и враждебност. Децата не си дават сметка за тези чувства, защото те са несъзнавани, но са винаги силни и драматични.

Чувствителният баща не се страхува от любовта на дъщеря си. Той я приема с уважение и радост, но умее да слага деликатни граници и да я предпазва от постъпки, заради които би се засрамила. Той успява с порастването ѝ да я отдели от себе си, за да може тя да прехвърли чувствата си към партньор извън семейството.

4.

5.

* *В своята теория за психосексуалното развитие Зигмунд Фройд въвежда термина „Едипов комплекс“, за да опише желанието на детето към родителя от противоположния пол и ревността и гнева към родителя от същия пол.*

44.

автори:
момичета и момчета
7 – 15 г.

„Тате, обичам те. Ти си ми много скъп.“

(момче, 9 г.)

Какво ни казаха бащите?

Какво е да бъдеш баща

Колкото са бащите, толкова са и отговорите на този въпрос, защото всеки ден всеки в своето семейство изпълва със съдържание или изпразва от съдържание тази роля.
Много хора все още не могат да се освободят от остарялото разбиране, че бащата е проводник на материална сигурност за семейството и тази функция почти напълно изчерпва неговите отговорности. Тези възрастни рядко се питат как това частично и дистанцирано присъствие на бащата се отразява на живота на децата. Често се взимат важни за семейството решения, като заминаване на гурбет или друга голяма ангажираност на бащата, без да се мисли какви ще са последствията за децата или с надеждата, че докато са малки, те не разбират и могат всичко да понесат.
Това не отговаря на истината. Децата от самото си раждане имат нужда от активно общуване с бащите си и реагират на тяхното отсъствие, както и на всяка друга промяна в семейството. Човек се развива най-активно през детството си и всички житейски обстоятелства от този период се отразяват дълбоко, силно и трайно върху живота му. Малките деца не се интересуват от скъпи играчки и вещи. Те не ги изграждат като личности. Автентичното самочувствие на децата, включително и на по-големите, идва от активния интерес и присъствие на значимите възрастни в живота им. А бащата е несъмнено един от тях. С него те се чувстват ценни и нищо материално не може да постигне същия резултат.
Децата винаги прощават на своите родители. Понякога бащите се чувстват виновни, че не са направили достатъчно за децата си и продължават да избягват контакт от страх, че връзката е непоправимо повредена. Това не е така, децата лесно могат да бъдат спечелени отново. Те проявяват невероятна изобретателност да оправдаят и да простят грешките на родителите си. От децата разбрахме, че за да бъдеш баща, трябва просто да си там и да съпътстваш своето дете в неговото порастване.

1.

„Моят татко е най-добър. Ходим през почивните дни на кино. Татко ми купува много интересни неща. И затова го обичам.“

(момче, 12 г.)

Конференция „Бащите говорят“

или какво мислят бащите

Михаил Стефанов, Искра Ангелова, Дончо Папазов и Яна Папазова по време на дискусията.

Може би не всеки мъж си е задавал въпроса дали да бъде баща, но за сметка на това всяко дете отделя много време да мисли за баща си и поне веднъж се е питало: „Къде е татко?“ Това детско търсене е по-скоро търсене на мястото на бащата в живота му, търсене на образа, на който то би искало един ден да прилича. Именно това детско питане провокира у мъж важни въпроси. Какво е да си баща, с какво те среща бащинството? Представяме ви отговорите на участниците в нашата публична конференция „Бащите говорят“ *(София, 20 април 2019)*, успели в професията си мъже, за които да бъдеш баща е най-важното призвание. В конференцията се включиха и жени в ролята си на дъщери или съпруги на някои от тези невероятни бащи.

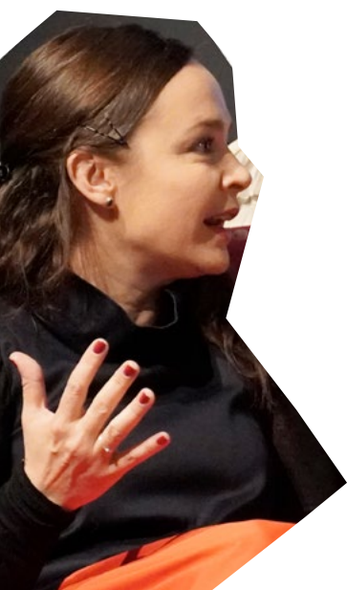
48.

Яна Папазова

(изследователка)

„Дългите и важните неща в живота на родителите трябва да се правят заедно с детето.“
„Баща ми не е *герой* в моите очи за това, което е направил*.
За другите е герой. За мен той е герой само в това, че ме изтърпя, защото имах много трудно детство, а той премина с мен през изпитанията.“

* *Яна Папазова има предвид морските пътешествия на Дончо и Юлия Папазови, в които е била включена и тя като дете – б.р.*

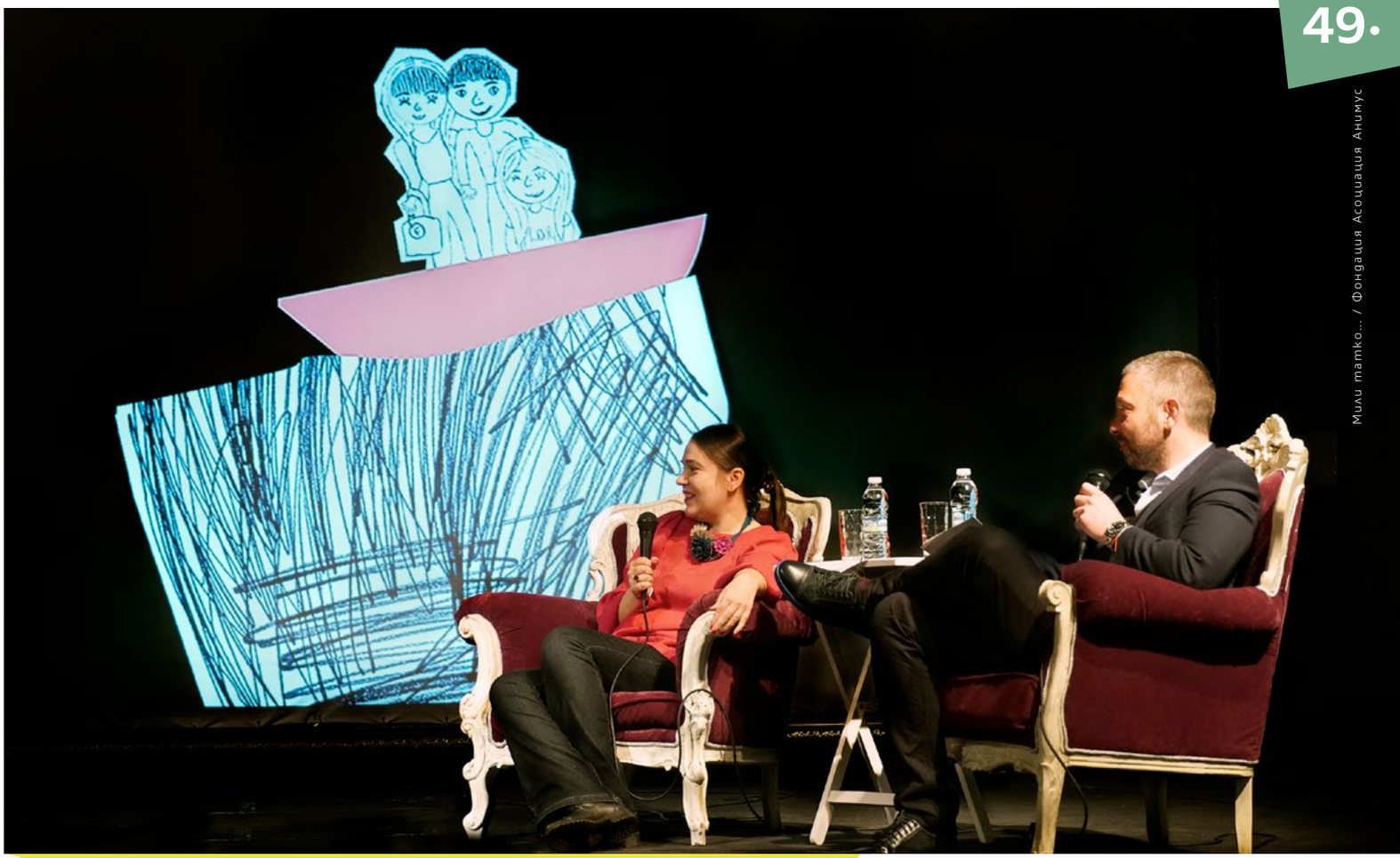

проф. Орлин Тодоров, Иван Сапунджиев и Цветан Цветанов

Деца от Актьорска работилничка „Хлапета“ представят откъси от писмата *„Мили татко,...“* (*виж на стр. 11 от книжката*)

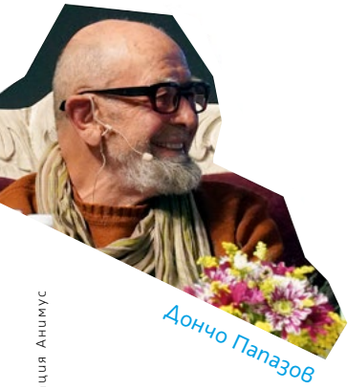
Водещите на събитието Мария Чомарова от Фондация „Асоциация Анимус“ и Дими Стоянович – сценарист и журналист

Пълен видеозапис от конференцията „Бащите говорят“ може да откриете на нашата фейсбук страница или на: https://www.facebook.com/AnimusAssociation/videos/1080391932131042/

Дончо Папазов

(български мореплавател, икономист, журналист и политик)

„Бащите не трябва непрекъснато да възпитават децата, защото и децата възпитават родителите."
„Има едно велико нещо, което се казва ОБИЧ и то ръководи всичко – дали да кажеш Не или Да, да подкрепиш или отклониш детето от пътя му."
„Бащинството не ти пречи да осъществиш мечтите си. То ти дава едни корени, ведри мисли, когато си най-закъсал, да мислиш за близките, за детето и това ти дава още повече сили, за да постигнеш това, което искаш."

Дончо Папазов

Искра Ангелова

(актриса и журналистка)

„Бащата носи традиционната стабилност, спокойствие и подкрепа"
„Бащата трябва да бъде подкрепа и да изгражда самочувствие."
„Бащата изгражда образа в дъщерята за бъдещия и съпруг."

Михаил Стефанов

(експерт по комуникация)

„За мен, колкото повече идва страхът в родителя за конфликт с детето, поради който му даваме свобода да прави каквото си иска, толкова децата смятат, че на родителя не му пука за него. Трябва да се поставят граници, които да не се преминават, за да се избегнат тези чувства."

Цветан Цветанов

(политик)

„Социалната комуникация е важна в отглеждането на детето, но пък трябва да има и ред и дисциплина. Винаги трябва да разговаряш с детето си, за да разбере защо му казваш Не."
„Да си родител е отговорност, но по-голяма отговорност е да изградиш приятелство с детето си."
„Трябва да има равнопоставеност между родителите в отглеждането на децата."
„Трябва да оставяш работата си зад вратата и когато се прибереш вкъщи, да бъдеш грижовния и любящ баща, от когото децата имат нужда."
„Всяко семейство трябва да има свои ритуали как да прекарват времето заедно."

Иван Сапунджиев

(блогър, доктор по етика и философ)

„Моделът на патриархалното общество прехвърля важната роля за отглеждането на детето върху майката. Но това не е така. Бащата трябва да се завърне в живота на децата, за да се изгради малкия човек."
„Позицията на бащата е толкова важна, че в същност е определяща не само за семейния живот, а в по-абстрактен смисъл и за определяне на човешкото същество. И докато формулираме ролята на бащата, ние формулираме смисъла и устоите на живота."

Орлин Тодоров

(психоаналитик, професор по обществено здраве)

„Покрай бащинството научих много за собствената си професия. Станах много по-внимателен и чувствителен към емоционалните пластове на човека, много по-смирен и отворен.

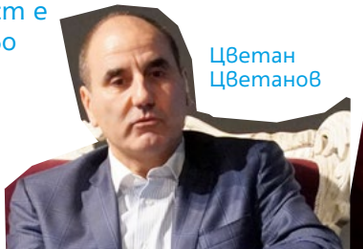
Стефан Командарев

(режисьор)

„Моите деца ми помогнаха много в професионален план. Те надградиха филмите, които правя."
„Децата трябва да се срещнат и с гнева на родителите, за да се запознаят с тази емоция."
„Децата ти дават чувство за дом, за топлина, за уют и да знаеш, че някой те обича."

Михаил Стефанов

Цветан Цветанов

Надя Кожухарова и Стефан Командарев

Сцената на събитието с рисунки от книжката „Мили татко...“, дизайн: Свобода Цекова

Надя Кожухарова

(психотерапевт)

„Не си даваме сметка каква нужда имат децата от нас, и че без нас те няма как да пораснат.“

„Раждането на дете е голяма радост, но и загуба на свободата, на личното време, на част от кариерата. Трябва да има разпределение на ролите и толерантност между родителите.“

Любомир Ноков

(бизнесмен)

„От децата си научих как да се държа, как да поставям граници, да отказвам и най-вече ме накараха да опозная себе си, да прехвърля центъра на собственото си АЗ и да се приземя. Тези неща ми помагат и много в професионален план.“

Магдалена Малеева

(българска тенисистка и общественик)

„Важна част от родителстването е децата да виждат и трудностите на родителите, да виждат как работиш, как се справяш. Това е модел за тях.“

Таньо Шишков

(шеф готвач)

„Отсъствието на бащата не е само физическо, но и душевно.“
„Приятелството е сходно с родителстването и общото помежду им е подкрепата.“
„Аз съм израснал без баща и бащинството трябваше да го измисля, след като станах баща. Родителстването за мен е приятелство. Майка ми е мой приятел и аз съм приятел с моите деца. Този модел следвам.“

Йордан Жечев

(творчески директор)

„Татко ми беше много ценен човек за мен. От него съм научил най- ценните съвети и житейски уроци. Опитвам се да предам този модел и на моите деца, макар че не успявам.“
„Баща ми ме подготви, че един ден няма да го има, че ще се сблъскам със загубата, че трябва да се справям сам, и че трябва да бъда подготвен за живота.“
„Искам да науча децата си да бъдат търпеливи и да говорят за големите теми.“

Тервел Пулев

(български боксьор, трикратен европейски медалист, бронзов медалист от Олимпиадата в Лондон, 2012 г.)

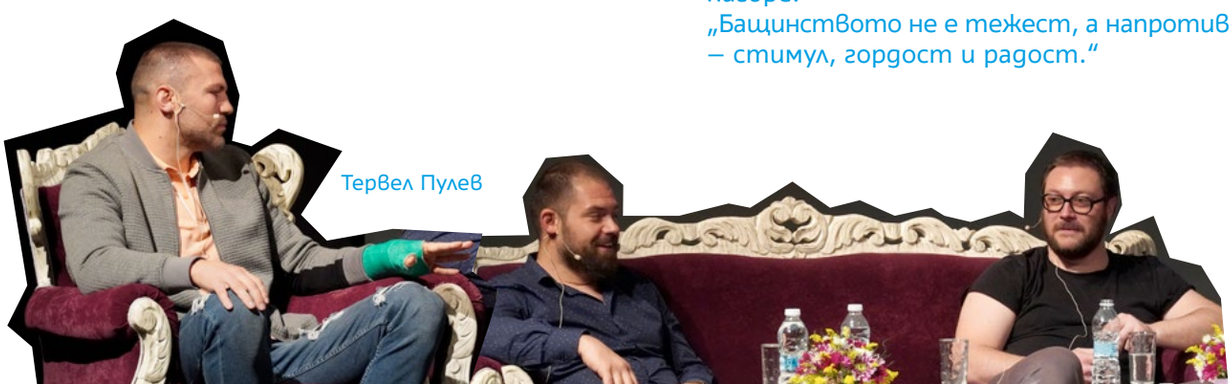
„Появата на детето ме накара да стана отговорен и да поема живота в свои ръце. Имах ролевия модел от моите родители и първородния ми син ме провокира да покажа какво нося подсъзнателно“
„Бащинството ме накара да бъда по-мотивиран, целеустремен и активен човек. Именно детето ми помогна да пожъна спортни успехи и да се катеря нагоре.“
„Бащинството не е тежест, а напротив – стимул, гордост и радост.“

Магдалена Малеева и Любомир Ноков

Иван Сапунджиев

Тервел Пулев

Таньо Шишков и Йордан Жечев

Благодарности

Благодарим и на децата от детската консултативна група към фондация „Асоциация Анимус”. Благодарим на децата от детска актьорска работилничка „Хлапета”. Специални благодарности към учителите и психолозите от училищата, които участваха в инициативата, на Татяна Врабчева – психолог от сдружение „Алтернативи”. На всеотдайните бащи и майки, участвали в конференцията „Да бъдеш баща” - Дончо Папазов, Тервел Пулев, Цветан Цветанов, Таньо Шишков, Димитър Стоянович, Йордан Жечев, проф. Орлин Тодоров, Иван Сапунджиев, Михаил Стефанов, Искра Ангелова, Магдалена Малеева и Любомир Ноков, Стефан Командарев и не на последно място на Миглена Атанасова – психолог и координатор на проекта.

автори:
Всички слънца са фрагменти от рисунките на децата (7 – 15 г.), участвали в ателиетата за създаването на книжката „Мили татко...” (2019)

Мили татко...

книжка от поредицата „Чуй ме!“

Автори: екип от фондация „Асоциация Анимус“
Александър Степанов, Марина Ангелова, Надя Кожухарова, Свобода Цекова, под ръководството на Мария Чомарова – психоаналитик.

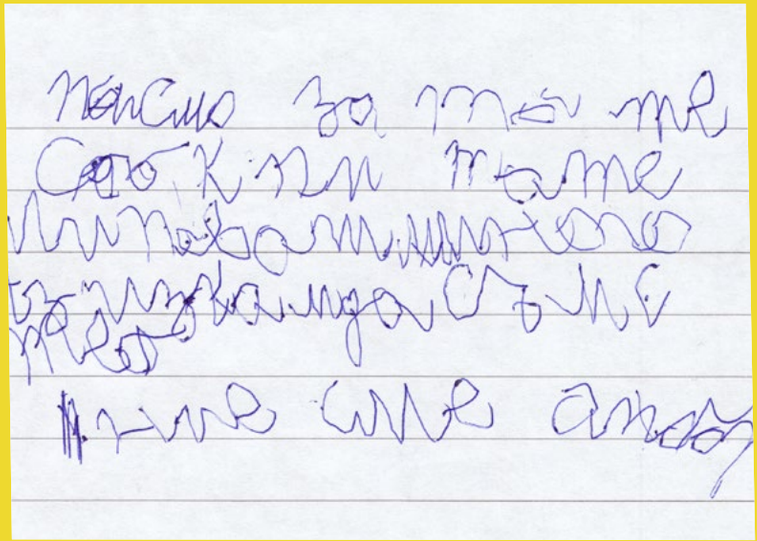
Редактор и коректор: Радка Бояджиева
Фотографии: Гергана Ботева; format.bg
Дизайн: Свобода Цекова
Предпечатна подготовка: format.bg
Печат: Булгед

Издател: Фондация „Асоциация Анимус“, 2019
ISBN 978-619-90256-0-4

София 1000
„Екзарх Йосиф“ 85
Тел./Факс: +359 2 983 52 05; 983 53 05; 983 54 05
e-mail: animus@animusassociation.org

animusassociation.org

9 786199 025604